

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

N:o 1 / Årgång 12

Februari 1937

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

P 293

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

	Sid.
<i>Adell, A.</i> : Liturgiska andakten i skolan och ungdomskretsen...	1
—»— Liturgien och den gregorianska sången	97
—»— Koralsång — Kyrklig allsång	145
<i>Cnattingius, Bengt</i> : Kyrklig konstlitteratur 1936	65
—»— Kyrkomusikutställningen i Berlin	164
—»— Svensk kyrkokunskap	177
<i>Cnattingius, Hans</i> : Biskop Botvids förklaring	153
<i>Dahlquist, Sixten</i> : Kyrkokonst 1936	59
<i>Foss, Julius</i> : Dietrich Buxtehude 1637—1707	49
<i>Giertz, Bo</i> : Kyrkoårets aftonböner	178
<i>Hedar, Josef</i> : »Fest der deutschen Kirchenmusik	161
<i>Lundblad, Emil</i> : Svensk kyrkopostilla	131
<i>Peters, Knut</i> : Önskemål inför koralboksrevisionen	3
—»— Nya Testamentet på svenska	31
—»— Koraler till Nya Psalmboken	67
—»— Gläd dig du Kristi brud	109
—»— Utgivande av liturgiska musikhandskrifter	164
<i>Rald, N. J.</i> : Kunsten i Menighedens Tjeneste	15
<i>Rosenquist, Carl E.</i> : En bok om Buxtehude	129
<i>Runbäck, Albert</i> : Koraler till Nya Psalmboken	67
<i>Sandblad, Nils Gösta</i> : Helig Korskyrkan, Dalby	79
—»— Bergspredikan	175
<i>Svanholm, Set</i> : Svenskt körarbete under 1936	54
<i>Weman, Harry</i> : Orgelkonst	77
<i>Ahlén, Waldemar</i> : Svensk orgelkonst 1936	26
<i>Amark, Mats</i> : Kyrkklockor och klockringning	115

RECENSIONER

ANMÄLD LITTERATUR

	Sid.		Sid.
<i>Adell, A.</i> : Nya Testamentet på svenska 1526	31	<i>Andersson, Harald</i> : Om guds-tjänstliga bruk och ceremonier	86
<i>Adell, A.</i> och <i>Peters, K.</i> : Kyrko-årets Aftonböner	178	<i>Beskow, Natanael</i> : Nutidsmänni-skan och religionen	42
<i>Anderberg, Algot</i> : All nåds Gud	138	<i>Bolin, Sture</i> : Skånelands historia	38

	Sid.		Sid.
<i>Brodde, Otto:</i> Johann Crüger ...	133	<i>Källström, O.:</i> Medeltida silverax	37
<i>Brüssau, Adolf:</i> Martin Rinckart	133	<i>Lietzmann, Hans:</i> Messe und Herrenmahl	137
<i>Bärnwick, Franz:</i> Die Orgel zu Weingarten	139	<i>Linderöth, Fred och Norbrink, Sven:</i> Den svenska kyrkan	177
<i>Candole, H. de:</i> The Sacraments and the Church	136	<i>Ljunghoff, Johannes:</i> Vår kristna tro	141
Deutsche Kunst	142	Lorenzer Orgelbüchlein	139
<i>Dunlop, Colin:</i> Processions	132	<i>Luther, Martin:</i> Guds ord och löfte	42
<i>Elander, Caisp:</i> Vägen till trygghet	41	<i>Mattaei, Karl:</i> Vom Orgelspiel	139
<i>Fernström, John:</i> Dietrich Buxtehude	129	Neue Paramentik	89
<i>Forssell, Karl-Erik:</i> Öppna dörrar	88	<i>Nilsson, John:</i> Lagen och löftet	137
Greiner-Bibel, Die	89	—: Kyrkoåret i text och bilder	141
<i>Grohne, Ernst:</i> Die bremischen Truhen	38	<i>Parsch, Pius:</i> Der Wochenpsalter des Breviers	86
<i>Gurlitt, Willibald:</i> Joh. Seb. Bach	35	<i>Paul, Emil:</i> Das kirchliche Orgelspiel	141
<i>Hallio, Kustaa:</i> Suomalaisen Vissikirjan virret	35	<i>Puniet, Dom Pierre de:</i> Das römische Pontifikale	134
<i>Haupt, Georg:</i> Rudolf Koch	142	<i>Rasmussen, Sigrid:</i> Skolesang	188
<i>Hebert, A. G.:</i> The meaning of the epiclesis	134	<i>Rosenquist, Carl E:</i> Orgelkonst	77
—: Liturgy and society	134	<i>Rubardt, Paul:</i> Alte Orgeln erklingen	35
—: The Parish Communion	134	<i>Rydbeck, Monica:</i> Skånes stenmästare före 1200	38
<i>Heiler, Friedrich:</i> Urkirche und Ostkirche	136	<i>Stahl, Wilhelm:</i> Dietrich Buxtehude	87
<i>Hesselbacher, Karl:</i> Paul Gerhardt	133	<i>Sjöbeck, Märten:</i> Skåne	38
<i>Hindenburg, Friedrich:</i> Konstanzer Reformatoren und ihre Kirchenlieder	133	<i>Selin, Elis:</i> Luthers psalmer	35
<i>Kielland, Thor, B.:</i> Fröydis Haavardsholm	38	<i>Wangö, Joel:</i> Till kamp och seger	41
<i>Kloster, Robert:</i> Stavangerrenässansens i Rogalands Kirker	36	<i>Waetzoldt, W.:</i> Dürers Ritter, Tod und Teufel	37
Korta anmälningar	43	Werk und Stoffe	142
Kunst und Kirche	189	<i>Ysander, Torsten:</i> I Göteborgs domkyrka	184
Kyrkopostilla, En svensk	131		

ANMÄLD MUSIK

	Sid.		Sid.
<i>Anrep-Nordin, Birger:</i> I Guds händer	188	<i>Osiander, L.:</i> Jesus Krist, vår Frälserman	33
<i>Buxtehude, Dietrich:</i> Preludium och Fuga	32	<i>Pachelbel, Johann:</i> Sieben Choralpartitet	33
—: Sänd ut din ängel	185	<i>Praetorius, Michael:</i> Wie schön leuchtet der Morgenstern	33
<i>Müller, Sigfrid Walther</i>	33	<i>Raasted, N. O.:</i> Julekantate	185
<i>Olson, Daniel:</i> Två koralfantasier	185		

	Sid.		Sid.
<i>Raasted, N. O.</i> : Paaskekantate	185	<i>Wikander, D.</i> : Vak upp min själ	
<i>Telemann</i> : 12 leichte Choralvorspiele	33	giv ära	33
		—: Sång i december	188
	Korta anmälningar	34, 186, 187, 189	

REDOGÖRELSE OCH MEDDELANDET

	Sid.		Sid.
Krönika	44, 90	Nya orglar	95
Val	47, 94, 191	Årets nya organister	179
Kyrkosångens Vänners årsredogörelser	82	Sångveckor	180
Meddelanden	94, 143	Anmälan	192

BILAGOR

Kyrkokalender till Nr I, II, III, IV.	Evangelisk Tidegård: Adventsvesper till Nr IV.
<i>K. Peters</i> och <i>A. Runbäck</i> : Koraler till Nya Psalmboken till Nr II.	<i>Pär Siegård</i> : Bergspredikan (Lös konstbilaga) till Nr IV.

Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

Organ för Kyrkosångens Vänner

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

DOMKYRKOVICEPASTOR ARTHUR ADELL, LUND

Tidskriften utkommer med 48-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i februari, april, september december.

Red. adr.: *Bredgatan 14, Lund. Tel. 658.* Exp. adr.: *C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt. 111. Postgiro 30843.*

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Domkyrkovicepastor *A. Adell*, Lund: Den liturgiska andakten. — Kyrkoherde *K. Peters*, Söndrum: Önskemål inför koraltboksrevisionen. — Sogneprest *N. J. Rald*, Köpenhamn: Kunsten i Menighedens Tjeneste. — Musikdirektör *W. Åhlén*, Stockholm: Svensk orgelkonst 1936 — Kyrkoherde *K. Peters*: Nya Testamentet på svenska 1526. — Recensioner. — Krönika. — Meddelanden. — Bilaga: Kyrkokalender II.

STYCKEN UR DEN SVENSKA HÖGMÄSSAN

Ordnade för responsorisk sång. Utg. av *A. Adell* och *K. Peters*.

2:a uppl. slutsåld. Ny uppl. utkommer inom kort.

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

A. Mårtenssons Orgelfabrik A.-B.

Tel. 1119

LUND

Tel. 1119

PIPORGLAR

för kyrkor, kapell och samlings-
salar. Ett gediget arbete av modernt
konsthantverk.

Ombyggnadsarbeten såväl som re-
staureringar och fläktinstallationer
utföras med omsorg och
yrkesskicklighet.

Införda våra förslag.

Den liturgiska andakten i skolan och ungdomskretsen.

Jämför man förhållandena inom de svenska skolorna med dem som råda i andra länder kan det sägas att den dagliga andakten i vårt land har tilldelats en god och säkrad ställning. Inom hela den svenska skolorganisationen har den dagliga andaktsstunden sin givna och i förordningarna direkt anbefallda plats. Detta gäller folkskolan såväl som mellanskolan, flickskolan lika väl som gymnasiet och seminariet.

Tar man del av de anvisningar som den högsta ledningen av skolväsendet i vårt land utfärdat rörande anordnandet av andaktsstunderna så finner man ock att från dess sida omfattas detta moment i den dagliga arbetsordningen med stor omsorg. Några citat ur de »Metodiska anvisningar till undervisningsplan för rikets allmänna läroverk», som utgivits av Kungliga Skolöverstyrelsen i maj 1935 kunna vittna härom.

Där skrives:

— »Av vikt är att andaktsstunderna erhålla en sådan omväxling att de förmå fånga de ungas intresse» — »I regel böra vid morgonandakten bibelläsning och psalmsång förekomma. Bibelläsningen kan omfatta antingen en sammanhängande bibeltext som till innehåll och form är ägnad att utan särskild utläggning eller förklaring verka uppbyggande eller ock en till en dylik text — knuten kort betraktelse av läraren.» — »Vid sidan om de nu nämnda formerna av morgonbön må därför också, där så låter sig göra, vid vissa tillfällen andaktsstunder hållas, där elevernas medverkan i högre grad än eljest tagas i anspråk t. ex. i form av musikandakt.»

I de citerade anvisningarna framhålles även att andakterna böra vara präglade av kyrkoåret.

I detta sammanhang kan även erinras därom att en grundläggande princip för kristendomsundervisningen i nutida pedagogiska anvisningar är den att eleverna skola föras i kontakt med och göras förtrogna med den kristna religionens egen urkund, Bibeln. Det är uppenbart att andakten i våra skolor likaledes skall hämta sitt innehåll och sin kraft i de heliga skrifterna.

De anvisningar om andaktsövningen i skolorna i vårt land och om kristendomsundervisningen, som här citerats kunna anses normerande icke blott för rikets allmänna läroverk, utan för samtliga ungdomens skolor. De kunna sammanfattas i följande punkter:

1. Morgonbönen bör vara grundad på bibel och psalmbok.
  2. Anordningen bör vara sådan att omväxling möjliggöres.
  3. Kyrkoårets gång bör avspeglas i andakten.
  4. Möjlighet till lärjungarnas egen aktivitet bör tillvaratagas.
- Fasthåller man dessa utgångspunkter så medger den liturgiska

morgonbönen, sådan denna utarbetats på den Evangeliska Tidegårdens grundval, deras fulla tillämpande och genomförande.

Materialet i den Evangeliska Tidegården överhuvud och i de liturgiska morgonbönerna för skolans och konfirmandundervisningens behov är hämtat till den ojämförligt övervägande delen direkt ur bibeln. Huvudbeståndsdelen är psalmen ur psaltaren, textläsningen och den på valda bibelord uppbyggda växelsången. På detta sätt göras skolans elever genom andaktsstunden förtrogna med den heliga skrift, framför allt med psaltaren.

Tidebönen äger en fast och enkel, samt därför lätt inlärd, ordning mellan de olika momenten. Men de möjligheter som föreligga till omväxling inom detta fasta schema äro betydliga.

Icke allenast i de inledande och avslutande svenska psalmerna är det möjligt att giva uttryck åt kyrkoårets olika tider. Också i valet av psaltarpsalmer och textord kan detta med lätthet ske.

Andakten i tideböners form kan slutligen i sin helhet utföras av eleverna själva. Svårighetsgraden är icke större än att samtliga i morgonbönen deltagande elever åtminstone på någon punkt utom i psalmsången kunna vara aktivt medverkande. Även i själva utförandet kan omväxling givas. Vissa delar, såsom de inledande växelsångerna, kunna lämpligast utföras av en ensam eller två röster, som besvaras av alla deltagande. Psaltarpsalmen däremot kan utföras av ett par mindre körer, som svara varandra. Hymnen slutligen sjunges så att första versen intonas av en ensam röst, de följande verserna sjungas alternerande av körerna, och slutligen sjunges den sista versen av alla.

Understrykas bör att tidebönen i sin helhet kan läsas. I den lästa tideböners form kan den brukas redan i folkskolans lägsta klasser, över huvud så snart barnen kunna läsa innan till. Denna körlästa andakt är tillika en den bästa förberedelse för den sjungna tidebönen.

För den sjungna tidebönen finnes f. n. utgivna fem alternativa »Morgonböner för skolan» (C. W. K. Gleerups förlag.) En fortsättning därav är under utgivande, sedan det visat sig att den liturgiska morgonbönen är en för skolans och konfirmandundervisningens behov värdefull hjälp. De senaste åren har tidebönsformen i olika läroanstalter övats med gott resultat.

Ungdomskretsen är ett område där tidebönen som form för den gemensamma andakten även kunde prövas. Också här borde det vara självskrivnen lag att andakten skulle orienteras kring bibelordet och att den borde så långt möjligt göra medlemmarna självverksamma.

En viss osäkerhet i sådana tideböners anordnande och utförande gör sig ännu gällande. Det är självklart att så måste bli fallet då det gäller en ny och oprövad sak. Det är lätt förstäeligt vad beträffar den sjungna tidebönen, då den musikaliska utbildningen i vårt land föga befattat sig med övandet av gregoriansk sång. I den mån kannedomen härom sprides kan man vänta ökad förståelse också för den sjungna tidebönen.

Arthur Adell.

Önskemål inför koralboksrevisionen *).

När det särskilda utskott, som vid årets kyrkomöte behandlade psalmboksfrågan, avgav sitt betänkande, inleddes dess förslag till ny psalmbok av en helt kort motivering. Blott en enda punkt i denna motivering må ett ögonblick bli föremål för vår uppmärksamhet. Biskop Billing hade i en motion föreslagit, att vid innevarande års kyrkomöte endast preliminärt fastslå ett visst psalmbestand med möjlighet öppnad för ett kommande kyrkomöte till ytterligare revidering. Under mellantiden borde en koralbokskommitté tillsättas, så att koralboksarbetet kunde bedrivas jämsides med det fortsatta psalmboksarbetet. Så skulle vid nästa kyrkomöte ett slutgiltigt förslag till såväl psalmbok som koralbok kunna framläggas. Till denna motion hade utskottet att fatta ståndpunkt. Förvånande är icke blott att denna till synes så naturliga tanke fullständigt avvisas utan ännu mer motiveringen härför. Biskop Billing understryker särskilt att ingen ny psalmbok borde slutgiltigt fastställas utan att däri ingående nya psalmer försetts med lämpliga melodier. Om man betänker å ena sidan hur en god melodi kan hålla en jämförelsevis svag text vid liv — och denna synpunkt är sannerligen värd att beaktas inför många av de nya psalmerna — och å andra sidan huru en omöjlig melodi har förmåga att slå ihjäl en i och för sig mycket god text, och vidare vilken utomordentlig betydelse psalmbokens melodier ha för vårt folks musikaliska fostran, så kan det tyckas att biskop Billings krav borde vara självklart. Och likväl förklarar utskottet att det »vill bestämt» avstyrka detta förslag. Som skäl anföres dels att motionärens yrkande helt avviker från tidigare praxis inom svenska kyrkan, dels att man vid ett kommande kyrkomöte icke kunde hindra att nya psalmtexter föresloges och antoges och att melodi-frågan därigenom på nytt bleve aktuell. Huru föga övertygande detta sista argument är, behöver knappast påpekas. Hade kyrkomötet godtagit biskop Billings princip, hade för visso också ett kommande kyrkomöte respekterat den och avvisat vid kyrkomötet nyföreslagna psalmer, beträffande vilka man icke kunnat hänvisa till lämplig melodi inom eller utom psalmboken.

Det anmärkningsvärda är fast mera det första argumentet. Man hänvisar till både den karolinska och Wallinska psalmboken. Båda antogos och stadfästes utan att ännu någon för dessa psalmböcker avsedd koralbok förelåg. Så tillägges: År 1920 var förhållandet likartat: Kyrkomötet antog för sin del det då framlagda psalmboksförslaget oberoende av att koralboksfrågan icke lösts.

Tvenne sakförhållanden äro här förtjänta att uppmärksammas. 1. Det gjorda påståendet är visserligen formellt riktigt, men täcker i sak knappast det verkliga förhållandet. 2. Situationen är

*) Föredrag, hållet i Stockholms Storkyrkas församlingssal i samband med K. S. V:s Centralkommittés årsammansträde den 7 jan. 1937.

en helt annan 1936 än den var både 1695 och 1819. Kommittén av 1936 ställes inför en väsentligen olikartad och mycket svårare uppgift än den som förelåg 1695 och 1819.

Det arbete som ledde till koralpsalmboken 1697 har ännu icke fått sin historia skriven och ännu krävas åtskilliga specialundersökningar, innan den kan tillfredsställande behandlas. Det rent yttre händelseförloppet är emellertid tecknat i en uppsats av prof. E. Wrangel i *Samlaren* 1893¹⁾. Därav framgår, att Svedberg d. 9/11 1693 i ett till konungen ingivet memorial förklarar, att vid psalmboksarbetet återstode intet annat än att Kungl. Maj:ts förordnade professorerna O. Rudbeck och H. Vallerius med en eller annan av prästerskapet att sätta »melodier och toner uppå de obekante och nye tillkomne psalmerne»²⁾. Kungl. Maj:ts förordnade följde sedan 15/12 1693. Att Svedberg emellertid mycket tidigare haft sin uppmärksamhet inriktad på psalmbokens melodier framgår tydligt av ett från Svedberg till Spegel skrivet brev av 17/6 1691, som framdragits av domprosten Lundström. Svedberg berättar där, hurusom han talat med konungen om psalmbokens revision. Konungen hade därvid godkänt vissa principer för arbetet, bl. a. att »nötter sättes framför psalmerna, i synnerhet framför de obekante, svåre, och för dem, som på flere manér sjungas, at det bleve i alla församlingar en melodi»³⁾. Att Svedberg med sitt både här och annorstädes betygade intresse för psalmsången skulle ha underlåtit att taga vederbörlig hänsyn till de musikaliska kraven får anses uteslutet. Säkert har han i dessa frågor konfererat med Rudbeck och Vallerius. Det blir då fullt naturligt att han föreslår dessa till det officiella redaktionsarbetet.

Också för koralboksarbetet för 1819 års psalmbok stå vi utan en samlad framställning. Ur lättillgängliga källor kunna emellertid följande fakta hämtas, som mer än tillräckligt bestyrka, att de musikaliska synpunkterna vid psalmboksarbetet på den tiden icke blevo förbisedda. Redan ecclesiastika pastoralutskottet, som 1809 framlade sitt i mer än ett avseende sorgliga förslag, hade däri lämnat några nummer lediga, i avsikt att dessa sedermera måtte kunna fyllas med psalmtexter, motsvarande några gamla melodier, som icke borde gå förlorade men till vilka för närvarande icke motsvarande psalmer funnos att tillgå. Vid den musikaliska delen av sitt arbete hade utskottet erhållit goda råd av tvenne musiker, Frigel och Haeffner⁴⁾. När sedan 1811 års psalmbokskommitté tillsattes, förordnades som officiell rådgivare i musikaliska frågor en musiker, nämligen 1811—1818 Frigel och därefter Haeffner⁵⁾.

Att detta musikaliska rådgivareskap icke stannade på papperet

1) Harald Vallerius och musiken till Gamla psalmboken. *Samlaren* 1893 s. 9 ff.

2) a. a. s. 11.

3) Lundström, *Skisser och kritiker* s. 179.

4) Hildebrand, *Sv. kyrkans psalmbokskommittéer*, s. 45.

5) Hildebrand, a. a. s. 70; Forssman, J. Ch. Fr. Haeffners verksamhet i Sverige s. 29 f.

kan man lätt övertyga sig om genom Beckmans Psalmhistoria. Det är inför den situation som uppstått genom det beslut årets kyrkomöte fattat i hög grad lärorikt att läsa de torra och kortfattade notiser som där här och var påträffas och som till fullo bevisa, att psalm- och koralboksarbetet gingo hand i hand med varandra. Här skola blott ett par ex. anföras.

Frigel hade i Eccl. pastoralutskottet vid 1809 års riksdag framställt önskan, att nya psalmboken måtte erhålla en psalm för melodien till G.¹⁾ 165: Gladelig vele vi Halleluia sjunga. I 1811 års kommitté åtog sig Franzén uppdraget och resultatet blev W.²⁾ 102.³⁾

Det är ock Frigels yrkande på bibehållande av G. 163, som han kallar »förträffelig, i den äkta värdiga koralstilen», som givit Wallin anledningen till W. 103.⁴⁾

Som enda möjliga förklaring till att Wallin kommit att skriva en psalm efter det ovanliga metriska schema, som W. 57 erbjuder, anser Beckman att någon av hans musikaliska vänner gjort honom uppmärksam på koralens värde.⁵⁾

W. 59 omarbetades i metriskt hänseende i 1816 års förslag enligt Frigels anvisning för att den gamla koralen måtte kunna användas.⁶⁾

Beträffande W. 210 yttrar Beckman: »Okänt är vilken det kan hava varit ibland den tidens kännare av kyrkomusiken, O. Ahlström, Haeffner eller Frigel, som lagt framför Wallin den älskliga melodien — — — men hans förtjänst är stor».⁷⁾

Att inför dylika vittnesbörd söka bestrida att koralboksfrågan i huvudsak var löst samtidigt med psalmboksarbetet synes vara lönlöst.

Mest förvånande är dock utskottets hänvisning till förhållandena 1920. Redan år 1917 utgav ju en kunglig kommitté ett fullständigt förslag till koralbok för det årets psalmboksförslag och år 1920 utgavs ett likaledes fullständigt förslag till koralbok för dels W., dels tilläggsförslaget av detta år. Den s. k. Kyrkomötespsalmboken gick i fråga om nyintagning icke i nämnvärd grad utanför sagda förslag. Kyrkomötet visste således vad det i musikaliskt hänseende svalde och koralbokskommitténs arbete var huvudsakligen ett rent formellt redaktionsarbete ungefär jämförligt med det uppdrag den nuvarande psalmbokskommittén fått med den nya psalmbokens texter⁸⁾.

¹⁾ G. = 1695 års psalmbok.

²⁾ W. = 1819 års psalmbok.

³⁾ Beckman, Svensk psalmhistoria s. 291.

⁴⁾ Beckman, a. a. s. 291 f.

⁵⁾ A. a. s. 173.

⁶⁾ A. a. s. 185.

⁷⁾ A. a. s. 540 f.

⁸⁾ De för Nya Psalmer nykomponerade melodierna kunna icke utgöra mer än högst ett halft dussin. Knappast någon av dessa höra till de melodier som församlingen skulle sakna om de försvunne.

Det är dessutom tydligt att situationen nu är en helt annan än både 1695 och 1819.

För redaktören av 1697 års koralbok var frågan om nyanskaffning knappast något svårare problem. För honom gällde det nog framför allt att avvägbringa uniformitet. Det gällde att välja mellan olika melodier till samma psalmtext. På den ena orten hade psalmen sjungits på en melodi, på den andra på en annan. Vilken motsvarade bäst psalmens karaktär? Vilken skulle sägas vara bäst insjungen? Det gällde nog vidare att välja mellan olika melodiformer av samma melodi. Sannolikt var svårigheten på denna punkt icke mindre. Vidare krävde naturligtvis utarbetandet av generalbasen betydande arbete. 1697 års koralbok är ju den första tryckta psalmbok i Sverige med beledsagande orgelsats. I rytmiskt hänseende innebar den däremot knappast någon omvälvning. Tendensen går i psalmboken mot större regelbundenhet och det nya materialet har därigenom i rytmiskt hänseende utan tvivel blivit mera lätthanterligt än det gamla.

Rörande nyanskaffningen kan på forskningens hittills mycket utvecklade ståndpunkt intet med full visshet sägas. Så mycket är emellertid säkert, att de ur gamla koralboken i nuvarande upptagna melodier, som icke bevisligen eller med största sannolikhet kunna spåras i äldre in- eller utländska källor, blott utgöra 16. Av dessa höra dock en del till sådana psalmtexter, som i mer än ett halft århundrade förekommit i svenska psalmböcker. Att sådana melodier icke äro nykomponerade torde få anses säkert. Det är blott fyra av dessa 16 melodier, som icke tillhöra texter som varit tryckta före 1690. Att samtliga dessa förut tryckta psalmer torde ha haft melodier får anses i högsta grad sannolikt. Och när av dessa fyra återstående en del tillhöra redan förut representerade meterklasser, kunna de knappast förmodas vara nykomponerade. Vad åter de i nuvarande koralbok icke upptagna melodierna beträffar, synas de i allmänhet hava tillhört den gamla melodiskatten. Det vore därför icke förvånande, om en grundlig undersökning av det handskrivna materialet från 1600-talet skulle giva vid handen, att knappast någon av koralerna i 1697 års koralbok vore komponerad på beställning av redaktören.

1819 var problemställningen åtminstone delvis en annan. Nu trädde rytmen i förgrunden. För Wallin och hans medarbetare voro daktylerna kontraband inom psalmdiktningens område. Denna uppfattning delades av Haeffner. På några få undantag när äro också alla psalmer i W. — både gamla och nya — klädda i städade jamber och trökéer. Nu gällde det att göra de gamla melodierna lika städade — ett värv som Haeffner fullgjorde med stor skicklighet om än också med stor hårdhänthet. Denna avdamning krävde naturligtvis också icke sällan en ganska kraftig hyfsning av själva melodilinjén.

Till de stora frågorna för Haeffner hör ock den fyrstämmiga sättningen. Däremot torde nyanskaffningen då som 1697 ha varit

minimal. Självfallet uppträda nu åtskilliga nya melodier, men de flesta av dessa ha förelegat vid psalmbokens antagande, ja, att döma av Beckmans vittnesbörd torde de flesta i den mån de representera nya meterklasser ha förelegat på vederbörande psalmdiktarens skrivbord, innan psalmen skrevs. Nykomposition har förekommit i högst 12 fall (9 mel. av Haeffner själv; 2 av Åhlström, 1 av E. G. v. Rosén¹). Betecknande är att av dessa 12 mel. förekomma i nuvarande koralbok blott 3. De övriga hava försvunnit utan att lämna något tomrum efter sig och knappast skulle någon sörja, om även dessa sista trenne finge i tysthet försvinna efter att i 100 år ha stått i koralboken utan att användas.

Av det sagda torde fullt tydligt framgå att om kyrkomötet 1936 skulle hava följt tidigare svensk praxis skulle biskop Billings motion hava bifallits.

Sådant kyrkomötets beslut nu blev, omintetgjordes det första och största önskemålet inför en blivande koralboksrevision, nämligen det att ha möjlighet att utesluta eller ändra en ur musikalisk synpunkt omöjlig text. Efter att ha offrat ungefär två mansåldrar på psalmbokens texter har man icke tid att offra ett eller ett par år på koralbokens melodier. Det är samma brist på förståelse för sambandet mellan ord och ton som kommit till synes vid tillkomsten av 1894 års kyrkohandbok och som man synes alltfört få ha att räkna med, då handboken för närvarande är under omarbetning utan att frågan om dess musik samtidigt upptagits.

I detta sammanhang torde lämpligen de önskemål böra upptagas till behandling som kunna anses berättigade med hänsyn till den nya koralboksredaktionens ömtåligaste uppgift, nämligen melodianskaffningen till de nya psalmtexterna. Förutom Haeffner är det då lärorikt att ha i tankarne såväl nykompositionerna i den senaste koralbokskommitténs arbete som ock de s. k. alternativa melodierna. I gällande koralbok till W. finnas 9 nykompositioner (84 b, Blom; 95, Lindegren; 180, Blom; 277, Morén; 305, Otto Olsson; 404, Widéen; 414, G. A. Erikson; 423 Noderman; 453, Blom). Kan man väl om någon enda av dessa (med undantag möjligen för 423) säga, att de blivit församlingens egendom? Nu torde man med skäl kunna som förklaring härtill hänvisa till de ohjälpliga texterna. I åtminstone två fall duger icke detta skäl (84, 414). Dessa psalmer höra i varje fall i vissa delar av vårt land till de årligen regelbundet återkommande psalmerna. Men vem vill utbyta i förra fallet Haeffner 84 och senare Haeffner 225 mot de nya melodierna? — I N. Ps. finnes icke mindre än ett helt tjog nykomponerade melodier. Är det manne överdrift att säga att $\frac{3}{4}$ av dessa skulle kunna försvinna utan att någon människa fälde så mycket som en enda saknadens tår? — Och det

¹) Undersökningen grundar sig på uppgifterna i Nodermann, Studier i svensk hymnologi.

urval som vi finna i *Alternativa melodier*, av vilka icke ens 30 äro nykomponerade, är om jag icke är oriktigt underrättad gjort ur en samling av över 700 melodier, som blivit insända till kommitterade. Vem vill påstå att resultatet är uppmuntrande?

När vi betrakta dessa erfarenheter, måste som ett kraftigt önskemål (n:r 2) uttalas: låt oss slippa nykompositioner i så stor utsträckning som möjligt. Det är utan tvivel för alla parter att föredraga, att förefintligt material utnyttjas i största tänkbara utsträckning. Om man pekar på behovet av en psalmtext med det eller det innehållet, riva nog skalderna ifrån sig och förklara, att psalmer diktas icke på beställning. Visar icke erfarenheten till fullo att förhållandet är analogt, när det gäller melodien? Att ställa samman notföljder på beställning är givetvis icke så omöjligt. Men att åstadkomma en melodi som församlingen kan tillgodogöra sig är något annat. De svårigheter inför vilka den nya koralbokskommittén är ställd, äro uppenbara. Det är över 30 nya texter som icke (utan vidare åtminstone) kunna hänvisas till någon melodi i W. eller N. Ps. Och icke nog härmed. Ett betydande antal av dessa företräda så underbara meterklasser att de icke återfinnas bland de nära 9000 melodier som Zahn meddelar i sin bekanta samling. Därtill förekomma rytmiska ojämnheter i påfallande grad. Det är därför naturligt att kommitténs ordförande i ett uttalande i Sv. Dagbl. för den 4/12 1936 bebådat en musikalisk auktion på 26 psalmer. Det torde emellertid ock vara naturligt, om man inför tidigare erfarenheter ställer sig tvivlande inför en dylik auktion. Vid ett hänsynslöst utnyttjande av förefintligt material torde det antal psalmtexter som med nödvändighet måste utlysas på musikalisk entreprenad kunna reduceras till några få. Ett dylikt förfarande kräver visserligen ett milt våld och ett ganska rymligt samvete i förhållande till den musikaliska äganderätten, men torde likväl vara att föredraga ur församlingens synpunkt. Och den synpunkten torde väl härvid böra vara den avgörande.

Beträffande ett icke obetydligt antal av de nya texterna ligger det nära till hands att förmoda, att de komma att draga med sig mindervärdiga melodier. Biskop Aulén har i förut anförda uttalande i Sv. Dagbl. lugnat dem som hyst farhågor för att kommittén skulle komma att göra ett attentat mot dessa melodier. Han ställer emellertid alternativa melodier i utsikt till en del texter. Det kan ju hända att dubbla melodier i sådana fall är den enda framkomliga utvägen. Men inför detta biskopens uttalande skulle jag vilja framställa mitt tredje önskemål. Låt oss få en förordning som uttryckligen medgiver organisten rätt att vägra spela vissa melodier — som naturligtvis böra uppräknas — åtminstone i högmässan.

Självfallet är organisten juridiskt skyldig att spela de melodier som finnas i den officiella koralboken. Däröfver kan icke någon tvekan råda. Men vi kunna väl förstå de organister för vilka det är

i högsta grad motbjudande att i en kyrkans gudstjänst spela och sjunga åtskilliga av melodierna i N. Ps. Hur skulle väl en uppsvensk präst känna sig till mods om han vore skyldig att i söndagens högmässa läsa upp en västsvensk predikan eller tvärtom: den västsvenske prästen en uppsvensk? Det är också bekant att frågan om dessa melodier varit ett irritationsmoment av betänkligaste slag mellan präst och organist inom vitt skilda delar av landet. Frågan har på sina håll rent av lett till öppna konflikter. Vore det då för mycket begärt att i samband med koralboksreformen ett försök gjordes att åstadkomma en *modus vivendi*? Den enda möjliga utvägen synes vara den att organisten erhåller rätt att vägra att spela de mest anstötliga melodierna. Då vet prästen vilka melodier han icke har rätt att fordra; organisten å sin sida vet vad han är skyldig att spela. För församlingarnas del åter har frågan ganska liten betydelse, då det ju lyckligtvis oftast är så att präst och organist godvilligt kunna enas.

Som fjärde önskemål skulle jag vilja yrka på största möjliga inskränkning av melodiernas antal och säga: giv oss icke onödigt många, men i stället med så mycket större omsorg utvalda melodier till varje meterklass. Meterklassernas antal är i W. 144¹⁾, redan det ett mycket stort antal för en psalmbok av 500 nummer. Genom Nya Psalmer steg meterklassernas antal oproportionerligt och denna stigande tendens är i samma oroväckande grad märkbar i den Nya Psalmboken. Melodiernas antal *måste* därför bli mycket stort, men det ligger i församlingarnas intresse att det åtminstone så mycket som möjligt inskränkes. Jag vet att det finnes förespråkare för en rakt motsatt uppfattning. Som ex. må anföras en nutida psalmdiktare, doc. S. Belfrage, som beledsagar några av sina psalmer med en anmärkning rörande melodier, ur vilken följande må anföras. »Modern psalmdiktning måste principiellt avböja schemata, även de musikaliska. Är en psalm en dikt, ropar den i allmänhet efter sin egen melodi. Psalmförfattaren må se till att hans psalmer äro sångbara men därutöver sträcker sig icke hans skyldighet. Koralen må utvecklas i bredd med psalmen: varda ny och ung på gammal grund. Praktiska skäl må sedan tala men ej villa bort principen»²⁾). Det är av de senaste årens psalmboksarbete tydligt att han ingalunda står ensam bland nyare psalmister om denna uppfattning. Men lika övertygad som jag är att denna uppfattning ingalunda är sällsynt, lika övertygad är jag om att den är grundfalsk. Den bottenar alldeles icke, som dess anhängare ofta tyckas vilja göra gällande, i en djupare förståelse för psalmens väsen och egenart utan den förråder fastmera en häpnadsväckande brist på förståelse för den evangeliska psalmens uppgift i gudstjänstlivet. Man tycks tro att det huvudsakligen är av praktiska skäl som det från motsatta

¹⁾ Nodermann, a. a. I s. 135.

²⁾ S. Gabrielsson, *Unga psalmer*, 1919, s. 14.

hållet uttalas farhågor för dessa individuella melodier och yrkas på måttligt antal melodier. Visst finnas praktiska skäl som tala för inskränkning i melodiantalet. Men dessa äro ingalunda det verkliga, djupa skälet. Utan detta är koralens objektiva väsensart. Koralens viktigaste uppgift är att beledsaga församlingens gudstjänst och måste för att kunna fullgöra denna uppgift bevara sin objektivitet. Principen *en psalm — en melodi* är i själva verket intet annat än ett utslag av en individualism som totalt saknar blicken för det samfundsmässiga. Finge en dylik individualism göra sig allt för bred i psalmboken, skulle dess verkningar bli förödande för gudstjänstlivet.

Blott ett ex. må få belysa det sagda. Ännu har ingen, mig veterligt, kommit på idén att sjunga »Din klara sol går åter opp» eller någon till samma meterklass hörande text på »Jag vet en hälsning mera kär». Däremot förmår mel. 420 bilda en åtminstone acceptabel musikalisk omklädnad till ett flertal texter av sinsemellan ganska olika karaktär. Varpå beror detta? Därpå att den äger mera objektivitet. Vilken är ur *kyrklig* synpunkt den värdefullare melodien? Jag är viss om att ingen församling i riket skulle sakna den vackra Geijermelodien, under det att saknaden skulle bli stor i varenda kyrka om 420 strökes. Och ändå kan väl Geijermelodien betraktas som en liten pärla i sitt slag under det att mel. 420 på sin högsta höjd kan betecknas som medelmåttig.

Efter denna långa utveckling återgår jag till mitt fjärde önskemål. Låt oss slippa onödiga melodier. Mot vår nuvarande koralbok synes mig i detta avseende befogade anmärkningar kunna framställas. Tyvärr medgiver tiden blott ett par ex. Vad tjänar det till med det Blomska alternativet till 84? Vi ha meterklassen 226: På dig jag hoppas, Herre här. 7 psalmer tillhöra denna klass. Av dessa höra tvenne, 100 och 415, till dem som av självklara orsaker icke gärna kunna komma igen mera än en gång om året. Två andra — 255 och 391 — torde praktiskt taget aldrig sjungas. Ingen av de tre återstående — 125, 145, 226 — höra till de mera allmänt brukade. När då till denna meterklass finnes en sådan första klassens melodi som 226 — skulle icke den räcka till samtliga dessa nummer? Det synes mig vara missriktad välvilja att späda ut den med den medelmåttiga 125. Till jämförelse må påpekas att mel. 198 användes för icke mindre än 11 psalmer, bland vilka befinna sig så slitna nummer som 66, 250, 330, 427, 436, 441. En morgonpsalm och två aftonpsalmer på samma melodi är verkligen sparsamhet¹⁾.

Ett annat ex. W. 195: *O Jesu Krist, till dig förvisst* är ensam i sin meterklass. Utan överdrift torde kunna sägas att den användes ytterst litet. Den är till sin metriska byggnad 7-radig men

¹⁾ En på grund av sin melodi f. n. åtminstone halvdöd psalm är den sköna W. 133. Det orimliga i att sjunga en fyrradig strof på en femradig melodi genom att upprepa tredje versraden av texten ligger i öppen dag. Låt denna psalm återfå dess gamla sköna melodi (Haeffner 396).

kan, om man i varje strof sammanslår tvenne verspar, utan olägenhet sjungas som 146. Finnes under sådana förhållanden anledning att bibehålla en särskild — och därtill relativt svårlärd — melodi för denna psalm. Vore det icke bättre att hänvisa den till 146? Psalmen har ingenting att förlora därpå, då den f. n. på grund av sin melodi är praktiskt taget död¹⁾.

Ytterligare ett ex. N:r 180 i 1936 års psalmbok är S. Gabrielssons *Från tidevarv till tidevarv*. Det kan synas ganska motbjudande att för denna text taga i anspråk den enda melodi i W. som är möjlig: 486. Men är detta icke ändå att föredraga framför att belasta koralboken med ytterligare en melodi, som icke kan få någon annan användning än de säkert relativt få tillfällen, då denna psalm kommer att tagas i bruk.

Å andra sidan måste det anses som ett legitimt önskemål att vissa talrikt representerade och mycket slitna meterklasser förses med tillräckligt antal, efter den användning psalmerna kunna tänkas få, passande melodier. Jag vill i detta hänseende peka på en brist i nuvarande koralbok. Det gäller den utomordentligt talrika meterklassen 136 med icke mindre än 33 nummer. För närvarande ha vi till denna meterklass 4 melodier (136, 123, 257, 460). I allmänhet göra väl dessa till fyllest. Men det finnes ett par tillfällen, då man kännbart saknar ytterligare en melodi av mera monumental karaktär än de förefintliga. Finnes från textens synpunkt en bättre ingångspsalm på Nyårsdagen än 413: *Giv, o Jesu, fröjd och lycka*, eller på Domssöndagen än 499: *En gång dö och sedan domen?* Men i bägge fallen bjuder melodien emot. Båda ha alltför mycket karaktär av vardagsvara. Här behövdes en ny melodi. Skulle någon vilja säga att det är omöjligt att samma melodi skulle kunna värdigt tjäna båda dessa, varandra till innehåll och stämning så olika, texter, må gärna erkännas att en sådan melodi finner man icke var dag. Omöjligt är det dock icke. Eller har någon stött sig på att vårens skolavslutningar brukar klinga ut i samma toner som psalmbokens mäktigaste skildring av den yttersta domen?

Men jag går vidare i min önskelista. Det femte önskemålet tar hänsyn till själva melodilinjen och jag skulle möjligen kunna formulera det så: låt oss slippa onödigt tillkrånglade melodier och onödiga ändringar i insjungna melodier.

Vi må ha huru stor vördnad som helst för reformationstidens psalmdiktning och koralkomposition och för det arbete som nedlagts på att utforska dessa; — vi må beundra den karolinska psalmboken och 1697 års koralbok aldrig så mycket; så är det dock omöjligt att förneka, att vår psalm- och koraltradition genomgått den Wallin-Haeffnerska storstädningen. En så kraftig

¹⁾ Ett annat iögonenfallande ex. på alltför långt driven sparsamhet erbjuda de båda påskpsalmerna 104 och 107 (samma melodi). Här måste ett återupptagande av Haeffner 107 anses önskvärt, på det att båda dessa psalmer utan tvekan må kunna användas i samma gudstjänst.

kur genomgår ingen utan att det sätter spår efter sig för hela livet. Jag vill härmed icke ha förnekat att en förwallinsk koraltradition under särskilt lyckliga förhållanden skulle kunna med framgång återupplivas. Men sådana förhållandena äro, är det omöjligt. Vi måste därför — om än stundom, ehuru visst icke alltid — med beklagande önska oss den förenklade Haeffnerska melodiföringen. I allmänhet har vår nuvarande koralbok på denna punkt förfarit med stor moderation. Dock torde man vara tvungen att önska sig ännu större försiktighet. I ett par fall synes koralboken genom upptagande av äldre melodivarianter rent av hava försvagat den Haeffnerska formen. Jag tänker då närmast på 150, som i sin nuvarande gestalt fått något sentimentalt, sött över sig. Något liknande gäller om 213. Och 257 har ett betänkligt drag av oro över sig. Ur sådan synpunkt är däremot knappast något att invända mot 138, som däremot synes ha mycket svårt att bli församlingens egendom, vilket är djupt att beklaga, då ju texten är utomordentligt användbar vid de mest skiftande tillfällen.

En ytterst irriterande detalj är ändringen i andra versraden på W. 3. Så många gånger jag hört denna melodi sjungas under de sista 15 åren, har det aldrig hänt utan i denna rad inträdd förbistring. Att slippa ifrån dylika ändringar åtminstone i verkligt insjungna melodier är ett viktigt önskemål.

Nära med frågan om melodilinjen sammanhänger frågan om rytmen. Den gäller mitt sjätte önskemål. Den är dock ett så vidlyftigt ämne att det är omöjligt att här ingå på detaljer. Blott huvudönskemålet på denna punkt vill jag antyda. Låt oss i den Wallinska psalmbokens psalmer och i de med dem metriskt besläktade slippa för många 3-taktsmelodier. Våra städade trokéer och jamber tåla ej vid mycket av det slaget utan att intrycket av enformighet och trivialitet gör sig gällande. Ett ex. Den verkligen mycket vackra mel. H. 47 är f. n. illa misshandlad av texten. Den gör ett tråkigt intryck. Den verkar vingklippt fågel. På ett helt annat sätt verkar den om man begagnar texten i 1695 års psb. med dess frikostigt inströdda daktyler. Det är lätt att iakttaga genom att sjunga N. Ps. 577, där melodien är använd till texten: *Två väldiga strida om människans själ*. I den nya psalmboken finnes dock en text som gör melodien ännu bättre rättvisa, nämligen Biskop Bergquists pingstpsalm: *Nu stunden är kommen, o saliga fröjd* (128). Att som nu är fallet ha melodien i två olika former torde få anses särdeles otillfredsställande. Följden blir att församlingen lär sig ingendera. Det torde därför få anses som ett angeläget önskemål, att denna melodi reserveras för »*Nu stunden är kommen*» och »*Två väldiga strida*» samt att W. 47 förses med en melodi i jämn takt.

Koralboken för W. har f. n. c:a 45 melodier i 3-takt. Säkert skulle åtskilliga av dem vinna på att omskrivas i jämn takt. Som ex. vill jag blott nämna tvenne, nämligen dels 150, dels 138.

Samtliga de spörsmål som hittills vidrörts hava haft koralen själv till föremål. De följande komma att hava sammanhang med vissa företeelser i dess uppträdande. Jag börjar med det viktigaste, koralens harmoniska dräkt och formulerar mitt sjunde önskemål så: Låt oss få den beledsagande orgelsatsen skriven så att melodiens egenart icke förstöres. Mot denna till synes självklara sats har syndats obegripligt alltsedan Hæffners dagar.

Olyckan är att man icke brytt sig om att göra klart för sig de olika melodiernas olika melodiska och rytmiska karaktär. Man har resonerat som så: en koralmelodi är en koralmelodi och skall då behandlas såsom en sådan. D. v. s. alla koralmelodier ha behandlats efter samma eller åtminstone likartat harmoniskt recept. Lyckligtvis har resultatet blivit bättre än man kunnat vänta på grund av att det överbäggande flertalet melodier efter Hæffnersk behandling tillhöra den klass som trives ganska väl i den vedertagna uniformen. Om de övriga än icke äro så många, ha de i stället blivit så mycket värre misshandlade. Det är dessa sista mitt önskemål gäller.

Närmast avser jag då de gamla gregorianska melodierna och de melodier som äro andeligen befryndade med cantus gregorianus. Som ex. kunna nämnas W. 9, 17, 26, 58, 67, 664. De ha råkat i stadgat vanrykte för tunghet, klumpighet, osångbarhet. Och jag medger: icke alldeles utan skäl. En klumpigare bild än t. ex. W. 67 erbjuder, får man leta efter. Men var ligger felet? Icke i melodien utan i orgelsatsen. Dessa lediga, rörliga melodier, tänkta och sjungna utan annat instrument än den mänskliga rösten, ha belagts med så tunga järnbojor att det icke står i mänsklig makt att röra sig på annat sätt än genom att släpa sig fram. Sjung dem raskt och fritt och förvisa alla beledsagande instrument och de skola få tillfälle att visa sin särskilda charm. Skola de fördes med orgelsats, så låt dem få en lätt och smidig som i stället för att hindra dem blott ger relief åt deras liv.

Mellan dessa båda ytterligheter — den Hæffnerska normalmelodien och de gamla mer eller mindre till den gregorianska musiken sig anslutande melodierna — finnas sedan åtskilliga schatteringar, på vilka jag icke nu skall gå in. Det anförda hoppas jag är tillfyllest för att göra fullt klart varthän jag syftar¹⁾.

I närmaste sammanhang härmed står den för ögat synliga notbilden. Den gäller mitt nästa önskemål (det 8:e). I och för sig kan det väl vara likgiltigt, vilket notvärde man begagnar som utgångspunkt vid återgivandet av en melodi. Mot koralboken val av halvnoten behöver sålunda intet vara att invända. Ty inom samma melodi är det ju fråga blott om relativa värden. Men vad som visat sig ha mycket farliga följder är det konsekventa genomförandet av halvnoten som normalnot. Envar har väl provat något

¹⁾ Särskild uppmärksamhet kräver självfallet behandlingen av kyrkotonarterna, i vilket slag av melodier de än förekomma.

av språkets makt över tanken. Kan man inte med samma rätt tala om notbildens makt över fingrarna? Dels ligger frestelsen nära att ge halvnoten ett absolut notvärde, dels att göra detta värde stort. Vilka melodier går detta i synnerhet ut över? Icke över dem jag nyss kallade normalmelodierna, utan över de gregorianska och visartade melodierna som äro mest känsliga för tempot. Det önskemål jag skulle vilja framställa är därför detta att notbilden måtte i någon mån åtminstone få avspegla den relativa skillnaden i tempot. Har normalkoralen halvnoten till utgångspunkt, så låt dessa rörligare melodier få $\frac{1}{4}$ -noten.

Till den nyss berörda frågan om ackompanjementet må anknytas ytterligare ett önskemål.

Koralboken är avsedd att brukas icke blott i kyrkan utan också i skolan. Erfarenheten visar emellertid till fullo att den musikundervisning seminariernas elever erhålla i allmänhet icke motsvarar de krav den nuvarande koralboken ställer på vederbörandes förmåga att hantera orgeln. Vilken hindrande och förstörande inverkan detta måste ha på skolans undervisning i psalmsång är tydligt. Resultatet av skolans arbete är ock i detta avseende mången gång klen, något som man icke kan förundra sig över. Det synes mig därför vara ett mycket angeläget önskemål att vid sidan av den för kyrkan avsedda koralboken även utgäves en för skolan avsedd upplaga, där alla koraler vore försedda med mycket lättspelade orgelsatser.

Till de önskemål jag skulle vilja framställa hör ock att varje melodi försåges med ett helt litet kort preludium, blott 4 takter eller så. Självfallet skulle dessa preludier icke vara avsedda att ersätta andra preludiesamlingar. Det är tvärt om ett mycket viktigt önskemål att det komme till stånd en ordentlig och rikhaltig preludiesamling med preludier avpassade efter de olika användningar koralerna kunna tänkas få. Utan dessa skulle blott vara som en reserv. Icke så sällan skulle nog en dylik reserv vara ganska välkommen även för organisten i kyrkan. Och därtill kommer att psalmboken ju brukas även utom kyrkan, t. ex. vid ungdomsmöten och församlingsaftnar o. d. Hur ofta får man icke då höra psalmerna spelas av tillfälliga medhjälpare, som äro fullständigt ur stånd att på egen hand göra det enklaste inledande anslag.

Till sist ännu ett önskemål. Det gäller det liturgiska bihanget i den nya psalmboken. Enbart detta bihang skulle kunna ge anledning till en lång önskelista. Man kunde t. ex. peka på en sådan sak som behovet att få *Te Deum* och *Dies irae* i mera vederhäftig form. Men jag skall förbigå allt annat och blott uppehålla mig vid en enda detalj, som synes mig för ögonblicket som den viktigaste. När vi nu äntligen efter 125 år åter ha fått det gamla *Laudamus* i ostympat skick infört i en av kyrkans böcker, så låt oss få en musikaliskt tillfredsställande dräkt. Ty att kyrkomötet intagit denna text i psalmboken har väl skett med någon mening.

Och meningen kan väl knappast vara någon annan än den att denna text redan nu skall vid högmässan kunna ersätta det nuvarande stympade *Laudamus*. Det är därför av den största vikt att vi erhålla efter högmässans behov avpassad musik. Detta betyder dels att musiken väljes bland kyrkans av ålder nyttjade melodier, dels att vi erhålla olika alternativ att användas under olika tider av kyrkoåret. Så glädjande det är att denna äldre form av *Laudamus* införts i psalmboken, så beklaglig är dock en detalj. Lovsångens begynnelse har uteslutits. Den lyder: *Åra vare Gud i höjden* etc. När frågan blott gäller texten spelar saken mindre roll. Ty den är ju i alla fall allom bekant. När man kommer till musiken blir förhållandet ett annat. Den gamla musiken tar nämligen hänsyn till hela texten och börjar sålunda med änglalovsången. Ytterst önskvärt vore därför att vid den slutliga textredigeringen änglalovsången rycktes in i början av *Laudamus* äldre form.

Det är med de allra största förväntningar den nya koralboken motses av kyrkofolket. Har äntligen en ny psalmbok antagits och därmed en av de mest irriterande frågorna på det internt kyrkliga området fått sin lösning, hoppas vi på en koralbok som åtminstone någon mansålder framåt kan skänka en viss ro åt gudstjänstlivet inom sitt område. Skall en sådan förhoppning kunna förverkligas, får koralboksarbetet självfallet icke forceras. Koralbokskommittén får heller icke söka gå förbi svårigheterna utan måste sträva efter att på grundvalen av ingående forskningar och undersökningar åstadkomma en verklig lösning. Svårigheterna äro många och kräva utan tvivel ett mycket omfattande arbete. Men förvisso skall ett sådant arbete bära rik frukt och därmed skänka den rikaste lön för mödan.

Knut Peters.

Kunsten i Menighedens Tjeneste.

Der vandrede en Mand blandt Galilæas Høje, naturlig og i Pagt med Naturen. Kunst var maaske et af de Ord, man vanskeligst vilde finde paa at sætte i Forbindelse med ham, det skulde da være, om man vilde sige, at Jesus Kristus kendte Ordets Kunst. Naar han former en Sætning som den: salige er de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud, saa er det et Indhold i en helstøbt Form, og Kunsten er jo Formen. Eller naar han talte sine Lignelser, saa er det en plastisk Fortællekunst, som har den folkelige Enfolds rammende Egenskaber. Jamen det er da ikke Kunst, det er Natur, ja det er hans Guddomsgave at kunne tale saadan! Ja hvad er det? Det er i hvert Fald al Kristendoms Kerne og Udgangspunkt.

Lyslevende han vandred om
 paa Bjerge og i Dale,
 og Højtid blev der, hvor han kom,
 en Højsang var hans Tale,
 saa til ham lytted, for ham tav,
 som Fugl paa Kvist saa Storm og Hav
 og alle Barnesjæle;
 men naar han tav, den klare Sky,
 døvstumme Folk og Kvinder bly
 til Pris fik Mund og Mæle.

Saadan skildrer Grundtvig Jesus og hans Ords Magt, saadan var det dengang, men Kristendommen bygger paa, at lyslevende han er endnu. Hvor det sker, sker alt, enten det saa sker under en Domkirkes Hvælvinger under megen ydre Pragt, eller det sker saa enkelt, som naar Jesus rækker sin Haand ud til en syg ved en Vejgrøft, eller det sker, naar et Par Mennesker samles for deres Tros Skyld i en eller anden lille Stue, hvortil de hemmeligt har sneget sig af Frygt for, at Troens Modstandere skal opdage det. Men naar det forholder sig saadan, er der saa overhovedet Mening i at tale om Menighed og Kunst? Vil det saa ikke sige, at alle Bestræbelser maa gaa ud paa at faa Ordet frigjort fra alt menneskeligt ogsaa fra Kunsten? Det tror jeg ikke. Men jeg tror, at vi, i det, der nu her er sagt, har nævnet det Indhold, som al kristelig Kunst skal bære, og uden dette Indhold har Kunsten intet at gøre kristeligt talt, og ikke enhver Form for Kunst kan opfylde denne den eneste Forpligtelse.

Jeg sagde før, at Kunst er Form, dermed mener jeg ikke Skal i Modsætning til Kerne, men jeg mener Udtryksform. Kunst er en Legemliggørelse af de Tanker, Ideer og Livssyn, som for os Mennesker udgør en Aandsvirkelighed. Derfor er den store Kunst aldrig eksklusiv, for den giver Udtryk for noget almengyldigt. Raffinement og Pikanteri hedder to af de Borrer, som ægte Kunst altid søger at ryste af sig. Mennesker kan overhovedet ikke eksistere uden Kunst, den gror frem som en Nødvendighed, den hører sammen med denne Jord, hvor vi i vores Ufuldkommenhed stræber mod det fuldkomne og søger at finde Udtryksformer derfor. Hvis Kirke og Menighed ikke skal ses under en overjordisk og overaandelig Synsvinkel, saa er det klart, at Kirke og Menighed hører Jorden til i Udtryksformerne, men det er ligesaa klart, at det Indhold, som Kirkens og Menighedens Former udtrykker er et særligt, et som er bestemt udfra den historiske Aabenbaring, et som er anderledes end verdslig Kunsts Indhold, selv om det ligesom denne maa bruge Ord, Toner, Farver og Linjer. At nægte, at der er en principiel Forskel paa kirkelig og verdslig Kunst, vilde betyde at nægte, at Jesu Ord og Gerning er væsensforskelligt fra alt andet her paa Jorden. Derfor er det en Selvfølge — men en af den Slags Selvfølger, som bestandig maa understreges

— at al kirkelig Kunst maa ses i Forhold til Evangeliet og maa være i Evangeliets Tjeneste.

Ingen skal tro, at dette er nemt, eller at det gaar af uden Kamp. Om Kirkens Stilling i Verden siger Dr. Hal Koch følgende: »Kirken har fra den første Dag levet i Kamp med Omverdenen, men denne Kamp har tillige — baade i den første Tid, hvor Striden var mere aaben, og senere, hvor Modsætningerne ofte tilsløredes — betydet Udveksling og Udjævning. Kirkens Liv i Verden har altid betydet dens Sækularisering, dens Lighedannelse med Verden; man har udtrykt det paa den Maade, at Kirken altid er døende, den staar altid i Fare for at glemme det ene fornødne. Saaledes er det i Nutiden, og saaledes var det i Oldtiden. Uden gensidig Udveksling med Omgivelserne kan intet eksistere, at leve er at give og at modtage.» Hvis det er Kirkens Stilling at være væsensforskellig fra Verden, men ikke afsondret fra den, saa er det en bestandig Kampstilling, saa er vi i Menigheden under alle Kaar tvungne til Renselse og Revision. Med Kunsten i Menighedens Tjeneste gælder det samme, den er i Vekselvirkning med anden Kunst, og den maa kæmpe for ikke at blive opslugt og glemme sin Bestemmelse.

Af Kampens Kaar følger, at her er ikke Mulighed for at arbejde med samme Sikkerhed, som man har ved en kemisk Analyse. Sender vi et eller andet Præparat ind til et Laboratorium, faar vi tilbage en Besked om, at det indeholder de og de Grundstoffer og i de og de Mængder, og saa ved vi, om dets Sammensætning gør det egnet til Gødning eller til Medicin eller til Hønsfoder. Vi har ikke noget Laboratorium eller nogen Højesteret, som træffer ufejlbarlige Afgørelser angaaende, hvad der er ret Kristentro eller ret Kristenkunst. Vi har Linjer, men ikke Linealer at gaa frem efter. Vi kan have Sagkundskab, hvis Kyndighed dog bestandig maa afjusteres i Forholdet til det almindelige, det folkelige. Vi ved alle, hvor forskelligartet Bedømmelsen af Kunst falder ud. Jeg har paa min Væg nogle Reproduktioner af Studiehoveder, som jeg selv regner for udmærket og særpræget Kunst. Det er ikke uinteressant at lægge Mærke til, hvordan Folk reagerer overfor dem, de er nemlig saa særprægede, at ingen gaar dem ligegyldigt forbi. Dommen over dem varierer saa meget som tænkes kan, men det pudsige er, at de ligesaa vel vinder Tilslutning hos et ganske jævnt Menneske, som de kan virke frastødende paa et saakaldet højt dannet Menneske. Et dagligdags Eksempel paa det vanskelige ved at faa en ensartet Maalestok for Bedømmelse af Kunst.

Men mon vi trods alt ikke skulde være bedre stillede indenfor kirkelig Kunst end andre Steder netop fordi Opgaven er bunden, netop fordi Kunsten er en Udtryksform og ikke blot en Form, hvad man unægtelig ellers kan faa Fornemmelsen af, at den kan nøjes med at være. Vi kan sige det saadan: i samme Grad som det kan lade sig gøre at bestemme Evangeliet, kan det lade sig

gøre at bestemme, hvad der er kirkelig Kunst. Saa er vi jo lige langt, for Kristendommen er Skændsmaal og Uenighed. Baade ja og nej, vi erkender, at det er en Kamp med Mulighed for Nederlag, men vi tror da ogsaa, at det kan nytte at kæmpe, ellers kunde vi ligesaa godt lægge os ned og strække alle fire fra os.

Tanker i samme Retning forekommer i et Foredrag af Biskop Aulen om Kirkemusikkens Tjenergerning. Deri paaavises, at der er en Sammenhæng mellem det nittende Aarhundredes daarlige Kirkemusik og hele Tidens Præg og Kirkens Præg af Tiden. Først gør Aulen opmærksom paa Individualismens Indtrængen, og det er klart, at hvor der skabes Raaderum for enhver personlig Smag, er Faren stor for, at alting forfuskes. Saa fortsættes der, og det er det interessante i denne Sammenhæng: »Fra toneangivende Side i det nittende Aarhundrede finder man ofte en særegen Blandingsreligiøsitet. Det maa fremhæves, at stærke Kræfter var i Bevægelse for at forbinde og sammensmelte Kristendom, eller i hvert Tilfælde visse kristne Tanker, med Tanker af en helt anden Karakter, med den almene optimistiske Tro paa Fremskridtet, som prægede Tiden og som i selve sin Kerne var en Tro paa Mennesket som saadant, paa Menneskeheden og paa den Udvikling, som med en indre Nødvendighed skulde skride frem mod en stedse større Fuldkommenhed. Man vilde altsaa sammensmelte Kristendom med en Religiøsitet eller snarere en Ideologi i Følge hvilken i alle Forhold ikke Gud men Mennesket selv stod i Centrum. Det som saaledes skete, kunde vi bestemme som en Slags religiøs Sækularisering.» Dette betyder altsaa, at Kampen for Evangeliet giver sig Udslag i Kunsten, men det betyder ogsaa, at Kunsten i Menighedens Tjeneste ikke er et Udenværk, hvis Udseende er ligegyldig, naar blot det behager, for der ved drager det, og saa kan man jo altid senere prædike Evangeliet, nej Kunsten gaar ind som et Led i Evangelieforkyndelsen, som en Bærer af Guds Ord, derfor er en Kunst i denne Sammenhæng ikke blot et æstetisk Spørgsmaal, men et alvorligt Spørgsmaal, alvorligt i dette Ords absolutte Betydning.

Jeg vil nu gerne prøve paa at sige et Par Ting om, hvad der almengyldigt maa kræves af den Kunst, der skal tjene Menigheden. Og det er da givet, hvad det første Krav er, som stilles. Naar der er Tale om Kunst i *Menighedens* Tjeneste, er Kravet om Fællesskab det første. Den Mand, der skriver en Melodi til »Flyv Fugl, flyv», kan kun skrive den ud fra sin egen Stemning, saa træffer han muligvis en Tone, som kan udløse ganske den tilsvarende Stemning hos andre, men træffer han den ikke, saa er Ulykken ikke synderlig stor. Den Mand, der skriver en Melodi til »Alt staar i Guds Faderhaand» har helt andre Hensyn at tage, fordi han her rører ved fælles Eje. Hvis De og jeg har Lyst til at bygge os en Villa med tyrkiske Minareter og Barokudsmykning over klassiske Søjler, saa kan vi dog højst komme i Karambolage

med en eller anden kommunal Instans, som heller ikke har Forstand paa Tingene, men hvis en Arkitekt bygger en Kirke efter lignende private Opfattelser, saa tjener han Menigheden og Guds Ord ilde. Hvis min lyriske Følelse bliver sat i Sving, og jeg skriver et smukt Digt f. Eks. om at visne glad eller at lære noget af Nattens Stjerner, saa kan det jo godt trykkes, men ikke i en Salmebog. Det virker ofte pinligt, naar Folk altid siger jeg, men det virker dobbelt pinligt, naar de gør det paa Menighedens Grund. Jeg ved godt, at det enkelte jeg gaar alene ind i Guds Rige, men det er ret forstaaet en privat Sag; naar Menigheden gennem Kunstens Udtryksmaade har noget at sige, saa siger den vi. Derfor er der vel ogsaa nogle af os, som ud fra saadanne Synspunkter kan fristes til at sætte Grundtvig og Kingo over Brorson. »Istemmer over Herrens Bord, nu Menighedens fulde Kor», det er Fællesskabets Tone.

Men med Fællesskabet hænger Enkeltheden sammen, og lad mig sige det med det samme: det enkle og det folkelige er nært forbundne, men det folkelige er ikke det populære, saavist som det populære er af døgnflueart, mens det folkelige bestaar gennem Slægter. Lad mig give en Forklaring paa, hvad det enkle er, som jeg ikke ved, om er synderlig videnskabelig, men for mig rammer den noget rigtigt. Enkelthed forekommer der, hvor Detaljerne er underordnede Helheden. Dermed har vi i Virkeligheden igen berørt Tjenersynspunktet, idet den enkelte Forsiring ikke er til for sin egen Skyld, men for Helhedens. Enkelthed er altsaa ikke det, at der intet overflødig er, det kalder man Funktionisme, men det er det, at Helhedssynspunktet dominerer og virker. Man maa endelig ikke tro, at noget, der skal være folkeligt og tilgængeligt ikke maa lide af noget saa fornemt som en Helhedsopfattelse, tværtimod. Det populære kan straaale i en overeksponeret Egenskab, men det folkelige maa virke ved sin Syntese. Derfor kan man godt kalde en gothisk Kathedral enkelt, skønt den er et Detaljarbejde af Rang. Evangeliet er enkelt, som Liv og Død er det, men det er enkelt i den Forstand, at det formaar at føje alle Livets Smaating ind under sin Magt. Kunsten i Menighedens Tjeneste maa vise sin folkelige Styrke ved at kunne være saa enkelt, at Helheden samler alle Delene, saa de ikke hersker, men tjener.

Et Spørgsmaal, som ligger nær, naar man taler om den kirkelige Kunsts almenyldige Egenskaber er dens Evne til at være opbyggelig. Her er vi paa et delikat Omraade. Den gængse Opfattelse er vel nok — bevidst eller ubevidst — den, at Kunsten, naar den anvendes i Menighedens og Kirkens Tjeneste skal skabe den religiøse Stemning, der er som Muldjord for den religiøse Følelse. Nu er det let nok at kassere Stemning og den følelsesbetonede Oplevelse i hvert Fald som noget, hvorpaa man kan bygge Kristentro, men er det muligt at tale om Kunst uden at indrømme Stemningen en berettiget Plads? Kunsten stemmer vort Sind; den,

der muligvis skulde tvivle om det, behøver blot at træde ind i en gammel Landsbykirke for at overbevise sig derom. Salmetonen baade i Ord og Melodi stemmer vort Sind, men der er en afgørende Forskel paa, hvordan Sindet stemmes, derfor er der god og daarlig Kunst, og Kampen mellem dem er standende. Vanskeligheden paa dette Omraade forøges i Kunstens Verden, fordi det er Kunstens Væsen at virke gennem vore Sanser. Skulde jeg give en Rettesnor her, vilde jeg sige det saadan, at den Kunst, der faar det til at bruse inde i mit Sind, saa jeg føler mit eget jeg udvidet og opløftet, vilde jeg være betænkelig ved kristelig talt, medens den Kunst, der ydmyger og virker Tilbedelse stemmer mig til at modtage Evangeliet. Vi kunde endvidere i denne Sammenhæng spørge, om Kunst, naar den skal være Bærer af Evangeliet, kan være harmonisk. Vi kræver uvilkaarligt af en kunstnerisk Form, der skal være Udtryk for en Helhedsopfattelse, at den skal være harmonisk. I Kunstnerens Sind har Striden for at skabe staaet, men naar hans Værk fremstilles for os, skal det være fuldbaaret, det vil sige harmonisk, roligt, ligevægtigt, men Evangeliet bringer baade Fred og Strid, og Korset er et Modsigelsens Tegn. Dog er maaske netop Korset, det hyppigst anvendte kunstneriske Symbol en vidunderlig Sammenfatten af det selvmodsigende og det harmoniske. I Almindelighed kan den Kunst, der skal leve gennem Tiderne og tale folkeligt ikke være uharmonisk. Det gælder i al Fald, naar vi tænker paa de Kunstarter, der i særlig Grad er Form, Arkitektur, Malerkunst, Billedhuggerkunst og Tonekunst. Anderledes stiller Sagen sig i nogen Grad, naar det gælder Digtekunst, Salmeligting og dramatisk Kunst, som jeg senere skal komme nærmere ind paa. Men lad os i hvert Fald forstaa Ordet Harmoni rigtigt. Det betyder ikke det søde og behagelige, men det magtfulde, fordi det er Stridens og Skabelsens Enderesultat.

Endnu vil jeg gerne under dette Afsnit af min Udredning gøre en enkelt Bemærkning. Mon det er tilfældigt, at det er gennem Høre- og Synssans, vi i vor Kirke og Menighed modtager Indtrykkene af Kunst? De to Sanser staa Kyskheden nærmest, de er i Stand til at virke legemligt set paa Afstand. (Røgelse vil nok af de fleste Protestanter føles som et Skridt over en Grænse). Kunst i Menighedens Tjeneste maa være ren og kysk, dette Ord taget i videste Betydning. Vi kan ogsaa sige det saadan, at Kunsten i Menighedens Tjeneste maa virke rensende paa et Menneskesind, fordi den kommer til os som en Guds Gave. Kyskhed staa i Modsætning til Selvudfoldelse og manglende Maadehold, som er to af de væsentligste Kendetegn paa det menneskelige i dets mest jordbundne Skikkelse.

Der kunde sikkert siges en hel Del mere om den kirkelige Kunsts almindelige Egenskaber, men dette maa være tilstrækkeligt til at antyde vore Retningslinjer for Bedømmelse.

— — —
Dernæst gaar jeg over til at tale om de enkelte Former for

Kunst i Menighedens Tjeneste. Det ligger nær først at tænke paa Salmen og Salmetonen. Her kan jeg nøjes med at henvise til Magister Jens Peter Larsens Artikel om Kirkesalme og Salmetone, hvor han siger, at det, som Salmen skal, er at give Udtryk for Menighedens Lovprisning, Bekendelse og Bøn. Det stemmer med Kravet om Fællesskabet. Netop i de tre Begreber lever det kristne Fællesskab, som ikke kan udspringe af Børnenes Oplevelser, men af Faderens Nærværelse. Maa jeg understrege en Ting. Ogsaa for os, som elsker Dansk Kirkesangs Toner, kan der ligge en Fare i, at vi er tilbøjelige til at lade os lede mere af Melodierne end af Ordene. Det vil altid — ogsaa naar Melodien er god — være galt at holde af en Salme for Melodiens Skyld, den er en Dragt eller en Indfatning, den kan ogsaa lede til Indholdet, saa det ved at bæres frem af den rette ydmyge Tone kommer til at straaale i fornyet Glans, men Salmen selv er det væsentlige. Salmer er noget meget fornemt, for de er saa nær ved Evangeliet, som man kan være, naar man ikke er Evangeliet selv. Men vi kunde gaa videre og sige, at vi bør heller ikke holde af en Salme mest for dens smukke, poetiske Forms Skyld, men for dens evangeliske Indholds Skyld. Men hvor er det velsignet, naar Digtekunst og Tonekunst forener sig om at bære Menighedens Lovprisning og Bekendelse og Bøn frem paa ret Vis, og i saa Henseende kan vi ikke være taknemlige nok i den danske Kirke og omhyggelige nok for Fremtiden. Hvem skal lave den nye Salmebog, som man stadig taler om? Der skal baade Kyndighed og Selvbeherskelse til, for at den ikke skal synde mod Kravet om det folkelige og kristelige, idet den falder for Fristelsen til det populære, som de mange kan finde yndigt. Den Salmebog, som de frie grundtvigske Kredse har udgivet, er et Vaartegn, som ikke bør staa upaaagtet i folkekirkelig Bornethed; den tæller, saasnart der er Tale om Salmebogsrevision.

Men hvordan gaar det nu med den dramatiske Kunst i Menighedens Tjeneste? Mange vil, naar det Spørgsmaal stilles, uvilkaarligt udbryde: de to Ting har intet med hinanden at gøre. Hvis man siger saadan, viser det, at man aldrig har gjort sig den Ulejlighed at tænke Sagen igennem. Jeg skal blot nævne, at det er en historisk Kendsgerning, at Dramaet har en religiøs Oprindelse og tidligere var saare aktivt i Kirkens Tjeneste, ligesom det er Tilfældet i vore Dage andre Steder, f. Eks. i England. Og en principiel Gennemtænkning af Sagen vil gøre det vanskeligt at lukke den dramatiske Kunst ude paa et Sted, hvor man gladelig lukker alle andre Kunstarter ind. Den dramatiske Kunst maa naturligtvis gaa ind under de samme Krav fra Menighedens Side, som de andre Søkende i Flokken, men gør den det, er der efter min Mening intet til Hinder for, at den kan anvendes i Menighedens Tjeneste; jeg skulde endda mene, at den paa visse Punkter var den Kunstform, der rigest kunde bære Evangeliet frem. Dramatisk Kunst er Forening af Ord og Handlen anskueliggjort gen-

nem Fremstilling. De ved maaske, at det græske Ord, der staar i Begyndelsen af Johannes-Evangeliet, og som vi oversætter ved Ordet, i Begyndelsen var Ordet, maaske ogsaa kunde oversættes ved Handling. Ord og Handlen maa være to gode Instrumenter for Evangeliet. Griber vi tilbage, møder vi det klassiske Eksempel i »Det gamle Spil om enhver». Det har gennem Aarene stemt mange Menneskesind til Overvejelse, og ingen af os vilde formodentlig finde paa at fordømme det som kristeligt underlødigt. Nu har det faaet Lov at se Ribe Domkirke udefra, vilde det være en Forbrydelse at lukke det ind, om den Mulighed skulde komme til at ligge for? Men ogsaa i vore Dage skabes der dramatiske Ting, som egner sig og bruges i Menighedens Tjeneste baade i og udenfor Kirkebygningerne, derom vidner en righoldig engelsk Litteratur paa dette Omraade. Naar saa mange Mennesker uvillkaarligt studser, naar man vil sammenstille Teater og Kirke, kommer det af, at saa mange af de professionelle Teatre drives rent forretningsmæssigt og derved falder ned i et Plan, hvor det sensationelle gaar forud for det ideelle og folkelige og kunstneriske. Derfor er det ikke et Tilfælde, at Kirkens og Teatrets fornyede Samarbejde ser ud til at skulle bygges op paa en kunstnerisk Amatørbevægelse, som netop skulde have Mulighed for at gøre Folk positivt og aktivt indstillede overfor Teatret paa en ganske anden værdifuld Maade end man kender gennem Dilletantforestillinger, som baade i Repertoirevalg og Udførelse ofte betyder en Forsimpling.

Jeg vil gerne pege paa et Punkt, hvor den dramatiske Kunst i Menighedens Tjeneste har en Særstilling fremfor de andre Kunstarter, det var det, jeg hentydede til, da jeg talte om Kunsten, der skulde være harmonisk. Den dramatiske Kunst har den Egenskab, at den gennem sin Forening af Ord og Handlen kan vise os og levendegøre for os ikke blot Maalet men ogsaa Striden. I det hele taget er der jo intet Instrument saa levende og bøjeligt og udtryksfuldt som Ordet, naar det faar sin rette Værdi og føres frem som det direkte talte. Jeg føjer til, at man sikkert paa dette Omraade vil komme til at arbejde med den Form for Fællesskab, der hedder Talekor, og som fra den græske Tragedies Dage har haft Hjemstedsret indenfor dramatisk Kunst. Som Eksempel paa kristelig Lødighed og Evne til — man kunde fristes til at sige paa harmonisk Vis — at gengive det uharmoniske, det dialektiske i i Kristendommen skal jeg citere for Dem en Korstrofe af en af Englands betydeligste Lyrikere og religiøse Dramatikere i Øjeblikket, T. S. Eliot.

Usynlige Lys vi priser dig!
 din Straaleglans kan intet Øje taale.
 Du Verdens Lys, vi takker dig for Himlens Lys,
 som kaster Østens Morgenskær paa Kirkespir,
 forgylder Kirkens Port ved Solfaldstid,
 for Skumringens Tvelys over stille Damme

med sagte Smæld af Flagermusens Vinger,
for Maaneskin og Stjernesvær,
naar Uglerne tuder, og Møllene sværmer,
mens Sanct Hansormen gløder i Græsset.
Usynlige Lys, vi tilbeder dig!

Vi takker dig for de Lys, vi har tændt,
Lysene i Kirke og paa Alter,
Grublerens Midnatslampe
og Skæret gennem farvede Ruder,
Lyset som spejler sig i blanke Sten,
Træværkets Forgyldning, Kalkmaleriets lyse Farver.
Det blaaner for vort Blik, vort Øje skuer opad,
det er som brydes Lyset gennem uroligt Vand.
Vi ser Lyset, men ser ikke hvorfra det kommer.
Usynlige Lys, vi tilbeder dig!

I Jordelivets Skiften vi trættes af Lys, vi glædes, naar Dagen har Ende,
og Spillet slutter, Henrykkelse volder for megen Pine.

Vi er Børn, der hurtigt trættes, Børn der er sent oppe og
falder i Søvn, just som Fyrværkeriet begynder. Dagen er lang,
naar man arbejder og leger.
Vi er trætte af at sprede vore Tanker og samle vore Tanker,
vi sover og er glade for att sove.
Vi er bundne af Blodets, Døgnets og Aarstidernes Rytme.
Vi maa slukke Lampen; puste Lyset ud og tænde det igen.
Bestandig dræbe Flammen og give den Liv paany.

Derfor takker vi dig for vore smaa Lys, som bærer Skyggens Islat
Vi takker dig, som har ledet os til at bygge, til at finde,
til at danne med vore Hænder og se med vore Øjne.
Og naar vi har bygget et Alter for det usynlige Lys, sætter
vi vore smaa Lys derpaa, dem som vore legemlige Øjne kan skue.
Vi takker dig, fordi Mørket minder om Lyset.
Usynlige Lys, vi takker dig for din store Herlighed!

Hvis dette ikke er en Lovprisning af Kunsten i Menneskeheds
og Menigheds Tjeneste og et Eksempel derpaa, saa ved jeg ikke,
hvad det er. Jeg tror, at der vil komme en Dag, hvor ogsaa vor
Kirke og Menighed skal forstaa at udnytte den dramatiske Kunst
i sin Tjeneste, det er simpelthen noget, som ligger saa meget i
Tiden, at vi ikke kommer udenom, saa gælder det blot om, at Sa-
gen griebes rigtigt an.

Hvad angaar Arkitektur, Billed- og Malerkunst, saa kunde man
indenfor disse Kunstarter sammenligne Arkitekturen med Salmens
Indhold, der skal tjenes baade af den digteriske Form og af Tonen.
Arkitekturen i en Kirkebygning er det samlende Hele, der kan

tjenes og fremhæves af Billed- og Malerkunstens Udsmykning. Naar vi taler om Kirkebyggeri, er der Anledning til at overveje, hvorvidt det kan taale at være præget af Tiden, eller der gives en Slags tidløs, ophøjet Arkitektur egnet for Kirker. Hvis vi skal holde det Synspunkt fast, som vi antydede til at begynde med, at Kirken og Evangeliet og dermed ogsaa den kirkelige Kunst var i en stadig og farlig Vekselvirkning med den Verden, de lever i, saa er Svaret klart, saa maa enhver Tid bygge ud fra sine Forudsætninger, saa bliver det den skabende Kunstners Sag ud fra sit Forhold til Evangeliet kristeligt set at vinde *Sejr* overfor sin Tid, men det gør han ikke ved at bygge paa Trods af den, men ved at leve midt i den. For os alle staar vel her i dette Land de gamle Landsbykirker som et Højdepunkt i enfoldigt og skønt Kirkebyggeri, men de er fra en Tid, hvor Storstæderne ikke var forudsat. Saa vilde det da være ganske kristeligt og kunstnerisk misforstaaet at imitere en gammel Landsbykirke blandt femtages Huse. Ja mange falder ganske vist i Rørelse derover, men det bliver det ikke bedre af. Vi har inde i København to moderne Kirker, som synes mig at kunne tjene som gode Eksempler paa Arkitektur født ud af Tiden og prægede af Menighedens aarhundredgamle Fællesskab, jeg tænker paa Lindevangkirken og Allehelgenskirken, førstnævnte bygget af Anton Frederiksen og Thomas Havning, sidstnævnte af Havning alene. De er fældede naturligt ind i deres Omgivelser »de ligner ikke Kirker» siger man. Mig forekommer det, at de ligger og taler samme Sprog, som de Huse, de ligger midt i, og saa er det, de taler om af et evigt Indhold, jeg kan simpelthen misunde dem. Hvis saa nogen vil sige: jamen Grundtvigskirken, det er da Landsbykirken i Nutidens Storstad, saa vil jeg svare, at for det første er Betingelsen for den Kirke, at den fik Lov at vælge sin Beliggenhed og præge sine Omgivelser, og for det andet er den et Værk af en Genialitet, som man ikke kan regne med i det daglige Arbejde.

Saa kan Malere og Billedhuggere faa Lov at udsmykke, men det forekommer mig vigtigt, at disse Kunstarter ikke breder sig, og at de er yderst forsigtige i smaat og stort, saa de underordner sig. Der er ogsaa noget om, at ikke alle Farver og Farvesammensætninger egner sig i Kirkekunstens Tjeneste, derfor kræver det en ikke ringe Kundskab til Virkningerne, naar man skal anvende Farverne. Af de Indtryk, der modtages gennem Øjet, er Indtrykket af Farver det, som lettest forurenes og forurener. Hvis man vandrede Landet rundt, vilde man i vore Kirker finde mangt og meget, som enten var skænket til Kirken eller som var anskaffet efter en privat og ganske haabløs Smag, og som tjener til Udsmykning. Tror De f. Eks. ikke, at der var adskillige Altre, der trænger til at renses fra underlige Lysestager og Rædsler i Blomsterglas? Derfor gælder det i alle disse Forhold, at vi maa have Sagkundskaben frem. Det er naturligvis ikke saa morsomt for en eller anden Sogneautoritet, at han ikke kan klare sin Kirkes og Menigheds kunstneriske Vejledning paa egen Haand, men

jeg kan ikke se, hvorfor man netop paa dette særlige Omraade skulde handle anderledes, end man ellers gør. Man henter dog en Mekaniker til sin Bil, naar den gaar i Stykker og ikke en Bager. Det, som De og jeg kan gøre som ganske almindelige Mennesker, der kan faa Indflydelse som Menighedsraadsmedlemmer, Lærere, Organister og Præster, det er at fare varsomt paa disse Omraader og søge at faa de kyndigst mulige Folk til at hjælpe og gøre det, som skal gøres, fordi vi forstaaer, at det ikke er en Ting, som enhver kan magte, men at det er en alvorlig Sag med Kunsten i Menighedens Tjeneste.

Lad mig slutte med at sige: alt dette kan være meget godt, men mon det nu ikke bliver saa stilrent, at Livet gaar tabt. Jeg kan berolige Dem med, at i Praksis vil det ikke falde synderlig stilrent og gennemført ud altsammen, men vi maa jo dog have det rette Udgangspunkt, den rette Retningslinje og det rette Arbejds-syn. Og saa er Livet naturligtvis saa herligt inkonsekvent, at der kan være en eller anden forfærdelig Salme paa en grufuld Melodi, eller et eller andet helt misforstaaet Billede, eller hvad det nu kan være, som har faaet Lov at tale en evangelisk Tone til et Menneske, men jeg vilde udtrykke det saadan, der er talt med Akcent, og det er naturligvis bedre end ingenting, men vi arbejder i alle Livets Forhold paa, at Sproget skal lyde rent og klart.

Endvidere kunde man spørge, om der ikke er Forskel paa den Kunst, der tages i Tjeneste ved Menighedens Gudstjeneste, for det er jo lige i Centrum og saa den Kunst, der eventuelt kan anvendes i Forgaardene f. Eks. i Ungdomsarbejde og andet opsøgende og indbydende Arbejde. Det er Spørgsmaalet om det perifere Arbejdes Forhold til Centrum. Der er nogle der mener, at man kan arbejde sig fra Periferien ind til Midtpunktet, og derfor gør det ikke saa meget, hvad det er, der bevæger sig ude i de yderste Kredse, naar blot det bevæger sig, saa kan det med Tiden ledes ind og præges rigtigt. Det Syn forekommer mig at kunne komme ud for den Skuffelse, at det Midtpunkt, man søger, aldrig bliver fundet, for man aner ikke, i hvad Retning det ligger. Kristeligt talt er alt orienteret ud fra et Midtpunkt, som er levende og kraftigt, som straalere sin Styrke ud til alle Sider, og hvor langt denne Styrke end skal gaa, kan den intet ændre i sin Art. Man kan ogsaa sige det saadan, at selv den fjerneste Kvist maa have Smag af Roden. Der er ingen Mulighed for at lade Evangeliet betjene paa artsforskellig Vis. Kampen staaer der, Evangeliets Kamp mod Mennesket, og naar Menigheden med Ret og Glæde vil tage Kunsten i sin Tjeneste, maa vi forstaa, at paa den kirkelige Kunsts Omraade befinder vi os ikke i et ligegyldigt Udenværk, men midt i Evangeliets Strid. Det var det Spor, jeg gerne vilde sætte Dem paa med disse Betragtninger, som ikke giver sig ud for at være præget af kunstnerisk Sagkundskab, men af et Ønske om det gamle Ords Opfyldelse: soli deo gloria, Gud alene Æren.

N. J. Rald.

Svensk orgelkonst under 1936.

Innehavaren av Sveriges äldsta orgelbyggnadsfirma, direktören Gunnar Setterqvist, avled i sin hemstad Örebro den 2 september. Son till orgelbyggaren Gustaf Adolf Setterqvist och sonson till orgelbyggaren Erik Adolf Setterqvist hade orgelbyggeriet gått honom i blodet. Otaliga äro de orglar, som över hela vårt land utgått från den setterqvistska fabriken. De utmärkas framförallt av gediget material och för sin tid förnämlig intonation. Gunnar Setterqvists huvudsakliga orgelverksamhet inföll under en tid med ett helt annat klangideal än den vi leva i. Hade hans arbetsdag blivit längre, är det ej uteslutet, att orgelreformrörelsen även i honom fått en aktiv anhängare. Beträffande orgelrådets dispositionsförslag uttalade Setterqvist vid mer än ett tillfälle sitt oreserverade gillande. Att han också kunde lägga i dagen förståelse och intresse för äldre orglar, därpå ger den tvåhundraåriga strömsholmsorgeln, som av honom restaurerats på ett pietetsfullt sätt, klart bevis.

1936 kan ifråga om utgivning av orgelmusikalier och annan facklitteratur gott betecknas som ett rekordår. Bland de nypublicerade verken är först att nämna Henry Wemans Orgelskola, del I, omfattande gamla mästare t.o.m. 1750. Detta verk vill fylla en trefaldig uppgift: 1) vara en vägledning för den, som ämnar lära sig orgelspelning, 2) ge en bild av orgelstilens utveckling och 3) tjäna gudstjänsten genom att vara en postludiesamling. Det torde komma att bli av den allra största betydelse såväl ur pedagogisk synpunkt som med avseende på främjandet av en sund inställning till och utveckling av den liturgiska orgelmusiken överhuvud. (recenserat i K.S.F. av I. Sahlin, i Tidskr. f. kyrkom. av C.-E. Rosenquist, i Vår sång av J. Jonsson, i Sångarbladet av J. Nyvall, i Dag. Nyh. av G. Wiebe och i Nya Dagl. Alleh. av G. Törnbom.)

Postludier heter en samling i två delar, utgiven av Albert Runbäck och Waldemar Ahlén. Den upptar uteslutande koralbearbetningar av såväl gamla som nutida tonsättare. Av verkets 108 nummer, vilka avse kyrkoårets samtliga sön- och helgdagar, äro 43 nykomponerade. Ett flertal tonsättningar kunna brukas jämväl vid kyrkliga förrättningar (vigsel och jordfästning) (rec. i Tidskr. f. Kyrkom. av N. O. Raasted, i K.S.F. av R. Forssman, i Vår sång av J. Jonsson, i Sångarbladet av J. Nyvall, i Dag. Nyh. av G. Wiebe, i Nya Dagl. Alleh. av G. Törnbom, i Församlingsbladet, Helsingfors, av J. Sundberg.)

På tal om postludiet må här citeras, vad organisten i Storkyrkan i Helsingfors, John Sundberg, skriver i en tidningsartikel: »Där preludiet och postludiet äro rätt valda och utförda, stå de icke utanför gudstjänsten utan höra till denna. Postludier av ovan antytt slag äro därför icke »marscher», under vilka man »marscherar» ut från kyrkan. Den som vet skicka sig väl, sitter stilla

i bänken under de två eller högst tre minuter postludiet varar. Det finns präster, som för att bidra till ett bättre kyrkoskick, *stanna vid altaret tills postludiet avslutats*¹⁾ och deras exempel ha haft efterföljd i församlingen.» Är det för djärvt att hoppas, att en liknande praxis en gång skall vinna tillämpning också i Sverige?

Bland nya svenska orgelnoter, märkas förutom de ovan nämnda: Daniel Olson: Tre koralpartitor, nämligen *Min själ skall lova Herren, På dig jag hoppas, Herre Krist och Vi tacka dig, o Jesu god* (rec. i Tidskr. f. kyrkom. av H. Weman, i K.S.F. av W. Åhlén). Av samme komponist föreligger även en koralfantasi: *Gläd dig, du Kristi brud* (rec. K.S.F. av I. Sahlin).

Vidare ha utkommit två handböcker för kyrkomusiker, den ena av J. Assarsson, den andra av Gösta Westblad, bägge med företal av Otto Olsson. Assarssons bok är enligt författarens förord »att betrakta som en hjälpreda eller ett uppslagsverk, i första hand avsett för organisten och syftar framförallt att hjälpa denne tillrätta bland det rika material, som finnes på området». Den upp- tar sålunda anvisningar ifråga om orgelmusikalier, musiklitteratur, tidskrifter och tidningar. Boken, som är den första i sitt slag i vårt land, vittnar värtaligt om utgivarens imponerande kännedom ej minst om den pedagogiska orgellitteraturen och bör bli till ovärderlig hjälp för varje organist (rec. i Tidskr. f. kyrkom. av C.-E. Rosenquist, i K.S.F. av I. Sahlin) — Westblads bok, den bär titeln *Kyrkoorgeln*, avser att meddela det väsentligaste ifråga om orgelkunskap. Framställningen, som är enkel och lättfattlig, kompletteras med tabeller (bl.a. rörande pipmensurer) bilder och teckningar, varav flera äro av författarens egen hand. Arbetet vill stödja nutida reformsträvanden på området (rec. i Folkskollärarnas Tidn. av H. Weman, i Sv. Lärartidn. av Karl G. Gustafsson, i Sv. Kyrkotidn. av F. M. Allard, i Socialdemokraten av P. Vretblad, i Östergötl. Dagbl. av H. Cedervall, i Kristianstads Läns Tidn. av O. Wadborg och i Blekinge Läns Tidn. av David Murgård.)

Årets märkligaste orgelbok är utan tvivel Bertil Westers »*Gotisk resning i svenska orglar*». Det är ett konsthistoriskt-orgelvetenskapligt arbete, det första i sitt slag ej endast i vårt land utan i hela Norden. Avhandlingen, som grundar sig på synnerligen omfattande och djupgående forskningar särskilt ifråga om våra svenska medeltidsorglar, vill framhäva, »att orgeln är ett kyrkligt inventarium av arkitektonisk-konstnärlig betydelse, och att den, då det gäller äldre orglar, är av synnerlig konsthistorisk vikt.» Citatet hämtat ur förf.s förord. Arbetets betydelse för nutida svensk orgelkonst synes främst ligga däri, att de äldre orglarnas värde här påvisats såsom ej tidigare, men även däri, att det viktiga mensurproblemet ställts i historiskvetenskaplig belysning. Avhandlingen försvarades den 28 mars in-

¹⁾ Kursiv. av författaren till denna uppsats.

för filosofiska fakulteten vid Stockholms högskola för vinnande av filosofisk doktorsgrad. Som opponenter fungerade professor Johnny Roosval, doktor Tobias Norlind, domkantor Emilius Bangert och doktor Björn Holmgren. (rec. i Tidskr. f. kyrkom. av E. Bangert, i Sv. tidskr. f. musikforskning av H. Weman, i St.-tidn. av A. Kumlien, i Tidskr. f. konstvetenskap av J. Roosval).

En uppslagsbok, *Svenska kyrkomusiker*, utgiven av Helge Olsén, under medverkan av Otto Olsson, förtjänar att omnämnas särskilt på grund av de uppgifter den innehåller om landets kyrkorglar. Dessa uppgifter äro visserligen ytterst summariska, i det de gälla endast orglarnas byggmästare, ålder och storlek (antal stämmor). Icke förty erhållas här upplysningar, som ur rent kulturell synpunkt måste anses vara av största intresse: man får nämligen besked om, vilka församlingar som sakna piporglar och i stället bestå sig med harmonier. Upplysningarna härom äro lika förbluffande som nedslående. Eller vad sägs om, att bara i ett enda stift (Skara) kyrkomusikinstrumentet i 54 församlingar utgöres av nämnda surrogat. Vad som kan utgöra den egentliga anledningen till detta bedrövliga förhållande är omöjligt att säga. Man vill emellertid hoppas, att det ej är liknöjdhet eller bristande kyrkomusikaliskt intresse. Skulle däremot klena ekonomiska resurser omöjliggjort anskaffandet av piporglar, uttryckes här den livliga förhoppningen, att de förbättrade konjunkturerna snarast möjligt skola medföra harmoniernas utbytande mot *Musica sacra* och kyrkorummen fullt värdiga instrument.

Intressant vore vidare att veta i vilken utsträckning moderna pedalharmonier inköpts till våra kyrkor för att intaga platsen vid sidan av den gamla piporgeln. Att församlingar verkligen finnas, som lösa sina orgelfrågor på detta sätt, kan undertecknad intyga på grund av erfarenheter från en resa i Östergötland förliden sommar. Den gamla kyrkorgeln utgjordes i förevarande fall av ett verk från 1700-talet, intet mästerverk visserligen, men likväl innehållande ett flertal stämmor av utmärkt klang, såsom Principal, Octava 4, Gedackt och Fugara. Det är att märka att orgeln var väl bibehållen och fullt spelbar. Vid sidan om detta verk med dess vackra, ljudande fasad och 1700-talsmärkta klaviatur stod det nyinköpta pedalharmoniet — det lär ha kostat mycket pengar — utrustat med alla moderna finesser från elektrisk pumpanordning till svällare och Eolsharpa. Man sade mig, att i och med att detta nya instrument anlät, den gamla piporgeln blivit befriad från att längre tjänstgöra.

Vilken strålande kulturbild från svenskt 1930-tal! Ytterligare reflektioner göra sig säkerligen själva.

Från flera håll har tidigare framhållits önskvärdheten av uppläggande av ett orgelinventarium, omfattande uppgifter om piporglarna i så vitt möjligt landets alla kyrkor. Att ett sådant inventarium skulle komma att bli av den största betydelse ej endast ur kulturhistorisk synpunkt utan även vid planläggandet av orgel-

byggnader, när sådana bli aktuella på olika platser, säger sig självt. Början till en dylik inventering har förliden sommar gjorts med Rengsjö kyrkoorgel, som av Bertil Wester ägnats ingående undersökningar. Resultatet av dessa föreligger i en tryckt skrift med huvudrubriken »Kyrkoroglar i Sverige». (Skriften var bilagd denna rapport). I författarens förord heter det bl. a.: »Den närmaste avsikten är den, att till en början framlägga en väl avvägd beskrivning av äldre och yngre orglar inom ett landskap, Hälsingland, vare sig dessa orglar äro bevarade eller blott kända genom arkivalier. Föreliggande häfte utgör ett prov härpå, innefattande en medelstor och i sitt slag typisk äldre svensk orgel. Uppställningen är gjord efter ovannämnda konsthistoriska inventarium» (här avses »Sveriges kyrkor», det konsthistoriska inventeringsarbetet). Huruvida doktor Westers här framfagda plan är möjlig att genomföra, måste självfallet bli beroende på två ting: 1) om erforderliga penningmedel kunna uppbringas för ändamålet och 2) om för saken intresserade och lämpliga personer i tillräckligt antal anmäla sig för utförandet av själva undersökningsarbetet. Att här är ett fält, som bjuder oerhört mycket av intresse, behöver ingen vara i tvivelsmål om.

Bland publicerade uppsatser om orglar och orgelmusik m. m. märkas: i Tidskr. f. kyrkom.: I. Blom: Franskt organistprov, C.-E. Rosenquist: Vetenskapligt orgelbyggeri och B. Wester: Orgelkonst i det karolinska tidevarvet; i K. S. F.: Bo Wedrup: Varpå beror den gammalkyrkliga orgelklangen? (en fortlöpande artikelserie), A. G. Joelsson: En orgelrestaurering, P. Smets: Modern orgelbyggnadskonst, av signaturen Organist: Kyrkans orgelbibliotek och Fr. Blennow: Församlingssången vari bl. a. spörsmålet om registrering vid koralspel ägnas mycket tänkvärda ord) samt i programboken för Andra nordiska kyrkomusikermötet i Helsingfors: Om orgelrörelsen, artiklar av E. Bangert, A. Sandvold, H. Weman och J. Sundberg, Wemans uppsats även införd i K. S. F.

Föredrag i orgelfrågan har hållits av Henry Weman i Strömsholm, i samband med Fjärde allm. rikskyrkosångshögtiden.

Angående den orgelmusik, som i rikt mått kommit till utförande, må här endast nämnas Herman Lindquists framförande av J. S. Bachs: »Clavierübung, dritter Theil», vilket ägde rum under Fjärde allm. kyrkosångshögtiden i Västerås i november. I övrigt hänvisas till de uppgifter, som finnas upptagna i K. S. F.:s körnotiser.

Inför utländsk publik ha svenska orgelkompositioner framförts i Helsingfors, i samband med Andra nord. kyrkomusikermötet av Albert Runbäck (tonsättn. av O. Lindberg, C.-E. Rosenquist, A. Runbäck och W. Ahlén); i Würzburg av Oskar Lindberg (tonsättn. av O. Lindberg och O. Olsson) i Nürnberg av Friedrich Ehrlinger (tonsättningar av C.-E. Rosenquist, A. Runbäck och W. Ahlén) samt i Amerika av Marthe Braquemond (tonsättn. av W. Ahlén).

K. S. V.:s orgelråd har under sitt tredje verksamhetsår handlagt 47 nya ärenden. Ett segslitet problem har länge varit pneumatisering av sleiflådor. Problemet kan emellertid nu anses fullständigt löst. Betydelsen av detta framsteg ligger i öppen dag, allra helst då man tar i betraktande, vilket stort antal gamla präktiga sleiflådeorglar i våra kyrkor det gäller att söka tillvarataga. Något som kraftigt torde behöva framhållas på tal om orgelrestaureering är vikten av, att klangegenarten i den gamla orgelns stämmor icke tillspilloges. Är klangen god i t. ex. en gammal Principal eller Fugara, så bör den bibehållas, även om den ej helt skulle överensstämma med nutida klangideal. Men också vid nybyggnader torde det med hänsyn till våra svenska förhållanden vara lämpligt att iakttaga en viss moderation ifråga om tillämpandet av orgelrörelsens principer, t. ex. beträffande disponerandet av övertonsstämmor. Det är dylika synpunkter, som varit vägledande vid Orgelrådets verksamhet under det gångna arbetsåret.

Utifrån stora världen når oss underrättelser om de mest fantastiska uppfinningar på orgelbyggeriets område, uppfinningar, som, därest tecknen tyda rätt, utan tvivel komma att medföra ej mindre än en revolution inom gebietet ifråga. Både i Tyskland och Amerika har man sålunda lyckats att på elektrisk väg frambringa orgeltoner av praktiskt taget vilken tonhöjd som helst. Orgelpipor sägas ha gjorts helt och hållet överflödiga. Dessa nyheter skulle anammas med den största reservation, om ej orgelexperter, även svenska, som varit i tillfälle att ta del av uppfinningarna, uttalat sig mycket berömande om desamma. För övrigt kan tilläggas, att orglar av den nya typen redan hunnit konstrueras även i Sverige. Av allt att döma är en ny epok på orgelbyggnadsteknikens område i vardande. Huruvida och i vad mån denna epok skall innebära ett berikande av orgeln som instrument för kyrka och gudstjänst, kommer framtiden att utvisa.

Till sist ett önskemål. Den ordning vår kyrkohandbok upptar för invigning av ny orgel torde få anses synnerligen torftig. Tages i betraktande, att orgelmusiken numera tillmätas en vida större liturgisk betydelse än förr, synes önskemålet om en rikare form för orgelinvigning vara väl motiverat. En sak, som förtjänar att uppmärksammas ännu mer är det faktum, att handboken t. o. m. medger, att ny orgel tages i bruk utan invigning. Det förefaller, som det vore hög tid att söka åstadkomma en reform i bägge dessa stycken. Då handboken f. n. är föremål för revidering, synes ögonblicket nu vara synnerligen lämpligt för att en framställning i ärendet göres hos vederbörande¹⁾.

Waldemar Ahlén.

---

¹⁾ Centralkommittén beslöt att till Ärkebiskopen inlämna ett av W. Ahlén uppgjort förslag till ordning för orgelinvigning.

Nya Testamentet på svenska 1526.

Man torde böra räkna med att bli betraktad som skämtare, om man inrangerar Gustaf Wasa bland den svenska kyrkosångens främjare, skrev Arthur Adell i denna tidskrift år 1934. Huru får man då räkna med att bli betraktad, om man vill söka skänka Peder Galle, Hans Brask och de svenska domkapitlens övriga prelater äran av 1526 års översättning av Nya Testamentet?

Frågan om tillkomsten av 1526 års översättning av N. T. — måhända den viktigaste tilldragelse som den svenska litteraturens historia äger att uppvisa (Schück, Sv. Litt. Hist. 1890 s. 223) — har genom de hittills bedrivna kyrkohistoriska, litteraturhistoriska, exegetiska och i all synnerhet filologiska undersökningarne kommit att likna ett utomordentligt sinnrikt inrättat lås, där blott en sak fattats — nyckeln. Man har därför icke lyckats att öppna den. Man har med ljus och lykta letat efter den nyckel som skulle kunna ge lösningen på de många och inkrånglade problem som denna fråga gömmer. Var gång man trott sig ha nyckeln i sina händer och satt den i låset, har den fastnat, d. v. s. har den löst en eller annan svårighet, har den lämnat andra så mycket mera oförklarliga. Materialet har tuggats om och om igen men alltid förblivit lika omöjligt att komma till rätta med. Och ändå ser det ut som om man hela tiden haft den verkliga nyckeln i händerna och lekt med den. Lekt med den är just rätta ordet. Ty man har betraktat den uteslutande som en leksak. Ingen har hittills ägt fantasi nog att åtminstone på försök pröva denna leksak i låsen.

Detta är emellertid vad Arthur Adell gjort. Och resultatet har blivit förvånande. Han har knappast dragit fram ett enda förut okänt skriftligt vittnesbörd men genom att pröva det förefintliga materialet från en hittills såsom absolut verklighetsfrämmande ansedd utgångspunkt kommit tillrätta med de allra flesta av de såsom olösliga betraktade motsättningarne.

Medan forskningen hittills till leda upprepat argumenten för Olavus Petri eller Laurentius Andreæ som översättare, har Adell i stället tagit fasta på det av ålder kända och med full säkerhet bestyrkta faktum, att konung Gustaf givit archielectus Johannes Magni i uppdrag att genom domkapitlens försorg låta utarbeta en översättning av N. T. samt att archielectus ock utfört den honom närmast åliggande delen av uppdraget, nämligen fördelningen av de särskilda bibelböckerna på de olika kapitlen och ordnarne. Att åtminstone Linköpingskapitlet utfört sin anpart av arbetet är historiskt fullt bestyrkt. Vilket resultatet av de svenska kapitlens arbete emellertid i övrigt än blivit, har det råkat ut för det alldeles icke ovanliga ödet att bli bedömt uteslutande av den segrande partens historieskrivning. Dennas alltjämt gällande dom

är uttalad av den föga pålitlige Peder Svart (c:a 1560) med orden: Dock kommo de (= kapitlen) ingen väg därmed.

Vad Adell vill göra gällande är nu att den svenska översättningen av N. T. som trycktes år 1526 i själva verket intet annat är än resultatet av domkapitlens arbete, mer eller mindre korriigerat under Laurentius Andreae's ledning. Och det är förunderligt att vid läsningen av hans bok se, hur den ena svårigheten efter den andra vid detta antagande finner en naturlig lösning.

Självfallet kan icke Adells tes anses slutgiltigt behandlad med detta arbete. Hans bok är fastmera att betrakta som ett uppslag, en nyckel. Från denna nya utgångspunkt måste de många olika spörsmålen på nytt upptagas och genomarbetas från kyrkohistorisk, litteraturhistorisk, filologisk och exegetisk synpunkt, innan det slutliga svaret kan givas.

Denna tidskrift är icke rätta platsen för en granskning av undersökningens detaljer och resultat på de särskilda punkterna. Det blir fackpressens uppgift. Blott må påpekas att självfallet icke alla sidor av problemet erhållit en så grundlig belysning som hade varit önskvärd. Jag tänker särskilt på den fråga som väl för lekmannen synes vara den första inför resultatet av Adells arbete. Ägde verkligen de svenska domkapitlen vid denna tid de personliga krafter som erfordrades för en så krävande uppgift? En undersökning av de svenska domkapitlen vid medeltidens utgång synes vara en av forskningens angelägnare uppgifter. Kan den frågan besvaras jakande synes en av de mest vägande betänkligheterna mot Adells lösning bortfalla.

Det får anses högst sannolikt att så verkligen skall visa sig vara fallet. Det vore i själva verket märkvärdigt, om motsatsen kunde bevisas. Ty förvisso var det vid denna tid den gamla åskådningens män som kunde uppvisa de största tillgångarna på lärdom och kultur.

Visar sig Adells tes hållbar, må vi av hjärtat glädja oss åt den *Ehrenrettung* som efter 400 år kommit den länge nog svartmålade medeltidskyrkan och dess domkapitel till del. Och Adell är att på det hjärtligaste lyckönska såväl till att ha fått bliva redskapet till denna akt av rättvisa som till att hava lyckats lösa det kanske svåraste problem den svenska litteraturhistorien haft att arbeta med.

Knut Peters.

Recensioner.

För orgel.

D. Buxtehude: Preludium och Fuga, 1696. Bärenreiter. Mk 1.40.

För den som älskar Buxtehudes musik är ett nyupptäckt verk av mästa-

ren kärkommet. Ovannämnda orgelverk anses numera autentiskt efter det fynd som gjorts av Lübeckerorganisten Walter Kraft. För utgivandet står Dr Edelhoff likaledes i Lübeck. Verket är märkligt i flera avseenden.

Det är det enda daterade av Buxtehudes orgelverk. Det är dessutom betydelsefullt i det avseendet att det tillhör Buxtehudes sista tid under vilken han påverkade Bach, till vilken period blott ett ringa antal verk med säkerhet kan hänföras.

Den form som vi lärt känna i den samlade upplagan av orgelverken (toccata med inskjuten eller vidhängd fuga, den senare flerdelad med variationsmässigt omvandlat tema) lämnar Buxtehude här. För första gången möter man den hos Bach förekommande formtypen med tvådelning i var för sig likvärdiga delar: preludium och fuga. Det nya formschemat gör att man icke känner igen den gamle Buxtehude. Det förefaller (om verket nu obestriddligen skall vara äkta) som om han själv icke heller känt sig fullt hemmastadd i denna stränghet. Trots den åsyftade slutenheten uppnås icke här den storartade helhetsverkan vi lärt oss beundra i de stora orgelverken av mästaren, till vilka man icke kan hänföra detta nyupptäckta verk. Detta hindrar icke att man spelar det med stor glädje och behållning och att man är tacksam för detta fynd som på sitt sätt berikar bilden av den store mästaren.

H. W.

Joh. Pachelbel: Sieben Choralpartiten. Band IV der Ausgewählten Orgelwerke. Bärenreiter. Mk 4.80.

Som en komplettering till band 2 och 3 av de utvalda orgelverken av Pachelbel, vilka lämnat en översikt av koralbearbetningar av skilda slag, tager band 4 sikte på en annan kompositionsform, koralvariationen. Till grund ligga sju koraler, av vilka de flesta förekomma i vår nuv. koralbok. På grund härav blir samlingen

synnerligen användbar vid postludie-spelningen.

H. W.

Telemann: Zwölf leichte Choralvorspiele für Orgel (Klavier oder Harmonium). Herausgegeben von Hermann Keller. Ed. Peters nr 4239.

Vid jämförelse med t. ex. Bachs koralförspel torde de här publicerade te sig ganska »lättfärdiga». Vilket icke hindrar, att häftet innehåller ett och annat, som är särdeles användbart. Lättspelt och lättbegripligt 1700-tals-musik.

A. R.

Sigfrid Walther Müller: Choralvorspiele, op. 58. Heft. I. Rieter-Biedermann, Leipzig.

Innehåller 10 korta, lätta eller medelsvåra koralbearbetningar. Somliga erinra mycket om förebilden: J. S. Bach. För övrigt äro de hållna i en ej alltför avancerad nutidsstil. Anbefalles till studium och användning.

A. R.

För blandad kör.

M. Prætorius: Wie schön leuchtet der Morgenstern.

L. Oslander: Jesus Krist, vår Frälserman. 0:15.

D. Wikander: Vak upp, min själ, giv ära. 0:20. C. W. K. Gleerups förlag.

De kyrkomusiker, som arbeta med små körer och isynnerhet med enbart damröster, ställas ofta inför olösliga uppgifter vid val av repertoar, när de vilja uppföra gedigen kyrkomusik. Det finns emellertid övernog av lämplig litteratur — två- och trestämmiga sätt-

ningar av Hassler, Prætorius, Othmayr m. fl. — men de sakna svensk text. Anmälaren finner därför den svenska upplagan av Prætorius' »Wie schön leuchtet der Morgenstern» synnerligen värdefull och hoppas, att den skall följas av flera i samma stil. Här förekommer sättningar från två till fem stämmor, mästerverk för såväl den blygsamma tvåstämmiga damkören som för den avancerade blandade kören, som har råd till att dela tenorstämman.

En av Lukas Osianders enkla koraler har försetts med svensk text ur 1695 års psalmbok och är avsedd att sjungas på påskdagen.

Wikanders tonsats till Gerhardts morgonpsalm »Vak upp, min själ, gif ära», återspeglar den kärva karolinska andan i Spegels översättning. Kompositionen omfattar en fyrstämmig figurerad koral med c. f. i sopranen, en trestämmig kontrapunktisk sats med c. f. i basen och en fyrstämmig homofon sats med c. f. i tenoren. Sats 4 är en uppreping av sats 1.

I. J.

- J. Verbener: Et incarnatus est.*
(För 3 st.)
- C. Goudimel: Såsom hjerten träget längtar.*
- O. Lassus: Miserere mei, Domine.*
- H. Prætorius: Vad min Gud vill, det alltid sker.*
- J. Gallus: (Handl): Herre, upp i himlen räcker din nåd.*
- J. Stobäus: Gud över oss förbarmar sig. (För 5 st.)*
- H. Schütz: Ditt namn, o Gud, jag lova vill.*
- J. S. Bach: Vår store Gud gör stora under.*
- J. G. Albrechtsberger: Offret stundar, blöd mitt sinne.*
- : Höga kors.

K. J. Ekman: De heliga rosor och liljor. (För 2 damst.)

—: *Jordens oro viker. a) För bl. kör, b) för manskör.) Sv. Kyrkans Diakonistyrelsens bokf.*

Diakonistyrelsens bokförlags hymnserie har utökats med en samling nytryck av mestadels gamla mästare. Äldst är ett mässavsnitt »Et incarnatus est» av J. Verbener (1400-talet). Mästaren är en typisk exponent för den första nederländska skolan. Sv. koralen 460 förekommer i Goudimels välkända sättning med c. f. i tenoren. Vid jämförelse med koralens danska och svenska upplagor är den förstnämnda avgjort att föredraga. Dess notvärden 6/4 och 3/2 förutsätta ett raskt tempo. Den svenska upplagan noterar 6/2 och 3/1. Likaså lämnar den danska upplagan en god fingervisning om lämplig tonart — A-dur. Lassus är företrädd med en innerlig tonsats »Miserere mei, Domine». »Vad min Gud vill det alltid sker» är en färgrik körkoral av Hieronymus Prætorius. Jacobus Gallus tonsats »Herre, upp i himlen räcker din nåd», företer en intressant blandning av polyfon stil och madrigalstil. Stort intresse tilldrager sig skåningen, Johann Stobäus' (1580—1646) femstämmiga körkoral. Utan att lasta kompositören för brist på självständighet, kan man tydligt märka förebilden: Mogens Pedersen, »Pratum Spirituale». Heinrich Schütz representeras av en strålande koral till sv. ps. 269. En ståtlig koral av J. S. Bach har sammanställts med en text ur 1920 års psalmboksförslag, vars versfötter alls icke passa samman med melodins tyngdpunkts schema. Sak samma gäller Albrechtsbergers båda välgjorda körsatser. Dessa passionstexter ha intet att göra med kompositionerna.

I. J.

Om orgel.

Paul Rubardt: Alte Orgeln erklingen wieder Bärenreiter-Verlag, Kassel. 54 sid. Mk. 1.20.

Den lilla boken innehåller beskrivningar över gamla, iståndsatta 1700-talsorglar i trakten kring Leipzig, bl. a. de båda berömda Silbermannorglarna i Rötha samt två »Bachorglar» i Störnthäl och Stöntzsch, så kallade emedan Bach efter deras färdigställande avsynat dem. (Till invigningen av den förra orgeln, där han själv deltog med sina thomaner, skrev Bach t. o. m. en särskild kantat: »Höchsterwünschtes Freudenfest».) Skildringen av restaurationsarbetets genomförande på de olika platserna ger en synnerligen klar bild av på vilket föredömligt sätt man med vaken ansvarskänsla och största pietet numera i Tyskland vårdar sig om och söker bevara sina orgelskatter från äldre tider.

C. E. R.

Willibald Gurlitt: Joh. Seb. Bach. Der Meister und sein Werk Furcht-Verlag, Berlin. Rmk. 1.80.

Prof. Gurlitt har i bokform utgett ett jubileumsföredrag om Bach. Bokens titel är: »Joh. Seb. Bach. Mästaren och hans verk». Sitt ämne behärskar förf. som bekant suveränt och framställningen är gjord på ett helt enkelt ypperligt sätt. Med utgångspunkt från de tre »kraftkällorna» i musikersläkten Bachs historia: den ost-mellantyska härstamningen, den evangelisk-lutherska trosvärlden och det inom släkten traditionella spelmansyrket, ger Gurlitt en utomordentligt levande skildring av J. S. Bachs och hans verks historia, huru de tre nedärvda kraftkällorna därvid i mångt och mycket blevo bestämmande för

mästarens utveckling och för de verk, han skapade. Stort värde ligger däruti, att läsaren göres så väl förtrogen med tidens kulturella och religiösa förhållanden. Mot den och storartad inlevelse vittnande teckningen av tidsmiljön såsom bakgrund ställes Bach fram för läsarens ögon på ett sätt, som har mer än vanligt stora förutsättningar att kunna vidga och fördjupa förståelsen för den odödliga Thomaskantorn och hans musik.

C. E. R.

Hymnologiskt.

Elis Selin: Luthers psalmer, Texternas ursprung och tillblivelse. Helsingfors, Bokspedition A. B. 1935, 94 sidor.

Kyrkoherden i Hitis, Åboland, Elis Selin har sammanskrivit en översikt över de psalmer av Luther, vilka förekomma i Finlands svenska psalmbok till antalet 29 samt dessutom över 8 andra psalmer. Som läsare tänker sig förf.: »präster, kantorer, lärarinnor, lärare, församlingsbor». Boken är en populärt hållen framställning av olika uppgifter om dessa psalmers original, uppkomst, ålder och innehåll. På basen av den hymnologiska forskningen och traditionella uppgifter har författaren givit psalmerna en helt varm miljö, som gör dem levande för församlingen. Boken har rent uppbyggligt värde, men saknar icke heller betydelse för det nutida livliga psalmstudiet genom att den ger en samlad översikt över de egentliga Lutherpsalmerna. Förf. gör själv det förbehållet, att han icke önskat taga parti »i åsikter för eller mot, som vid nästan varje psalm möter».

O. S-n.

Kustaa Hallio: Suomalaisen Virsikirjan virret, Finska Litteratur-

sällskapets förlag, Helsingfors
1936. 912 sidor.

Med detta arbete har ett standardverk av finsk psalmhistoria utkommit. Författaren, prosten K. Hallio har länge förberett boken, men förlänades icke förmånen att själv se sitt verk i tryck. Han avled nämligen under pågående tryckningsarbete. Prosten H. har samlat alla de psalmtexter, som utgöra beståndsdelarna i den nuvarande finska psalmboken. Tydligt med J. W. Beckmans, »Den nya Svenska Psalmboken» som förebild har han gått tillbaka till psalmernas källor och publicerar deras eventuella latinska, tyska, svenska eller danska original, liksom också olika finska versioner, dock icke andra än sådana, som utövat inflytande på den nuvarande textens tillkomst. På detta sätt blir arbetet överskådligt och redigt. Man drunknar icke i detaljerna, men erhåller dock gedigna kunskaper. Han har haft förmånen att i fråga om de finska psalmböckerna från reformationstiden få bygga på ett grundläggande arbete av P. I. Kurvinen, Suomen Virsirououden alkuvaiheet, vilket utkom redan 1929. Detta är f. ö. även ett standardverk i sitt slag, som ofta citeras av olika författare. Kurvinen har för sin del skildrat den finska psalmdiktningens uppkomsttider, 1500-talet och början av 1600-talet. Dessa tvenne böcker tillsammans giva en helhetsbild och komplettera varandra. I båda böckerna finnas noggranna register över psalmtexterna och deras original.

Innehållet i den finska psalmboken är f. n. underkastad revision. Dess språk är numera föråldrat, så snabbt som finskan utvecklats under de senaste 50 åren. Den nuvarande godkändes av kyrkomötet år 1886. När man läser Hallios psalmhistoria, frapperas man av i huru hög grad psalm-

materialet är internationellt, d. v. s. att psalmerna äro översatta från andra språk, främst tyskan och svenskan. Den finska psalmboken innehåller inalles 536 psalmer, varav 203 härleda sitt ursprung från tiden före år 1600 och 192 från 1600-talet. Den innehåller också därför kärnfull lutherdom. Detta hindrar dock icke att den i hög grad är i behov av modernisering. Finlands svenska psalmbok har icke ett i samma grad föråldrat språk och äger dessutom ett tillägg av år 1928, men är också den f. n. föremål för revision. Prosten Hallio har alltså behandlat den *finska* psalmboken för Finlands evangelisk-lutherska kyrka. Arbetet är av utomordentligt värde.

O. S-n.

Kyrklig konst.

Robert Kloster: Stavangerrenässansen i Rogalands Kirker, utg. av Stavanger Museum, Stavanger 1936.

I en vacker bok om 1600-talets snickerier i Rogalands kyrkor har R. Kloster framlagt ett rikt material, som på ett intressant sätt belyser den äldsta protestantiska kyrkoinredningen inom ett visst begränsat område. Ett stort antal altartavlor, predikstolar, läktarbröstningar, bänkar, epitafier m. m. bli analyserade och grupperas — till stor del tack vare bevarande räkenskaper — till ett antal snickare i Stavanger, av vilka Thomas och Lauritz samt Christian äro de förnämsta. De överföra från Bergen en nord-europeisk renässans, som redan där blivit åtskilligt förenkla och bygdemässig, och utveckla den i sin hemort ytterligare i primitiv riktning. Det vore orätt, att värdera dessa slöjdalster efter en estetisk måttstock; de bedömas här istället som en källa till upplysning om

kulturförhållanden i en del av Norden under en betydelsefull tid. Det visar sig, att de rikt flödande kyrkliga beställningarna på nya inredningsföremål i hög grad gynna uppkomsten av ett fast ordnat snickarskrå med stigande anspråk på kvalitet. Vid inredningen följdes ganska noga ett kyrkligt program, som utgår från biskop Foss' statuter på synoden i Bergen 1589. Här framlägges ett bestämt program för kyrkans inredning med direktiv för anskaffande av inventarier och t. o. m. detaljerade föreskrifter om altartavlans utseende. Denna del av materialet — den ikonografiska — är i avhandlingen rätt försummad. Men i övrigt är det en glädje att se fruktbringande resultat så klart och enkelt framställt, så väl disponerat och så vackert utstyrt som i föreliggande bok.

Bengt Cnattingius.

O. Källström: Medeltida silverax från svenska och finska kyrkor. Vitterhetsakademiens handl. 42: 2, Stockholm 1936. Kr. 2:—

I Gustav Vasas register över kyrksilver nämnas ibland förgyllda och oförgyllda ax i Svealands och Finlands kyrkor. Då sådana icke bevarats till våra dagar, har amanuensen O. Källström lyckats konstatera, att denna föremålstyp är obekant även i andra länder. Förf. uppställer sedan den hypotesen, att dessa ax varit votivgåvor för god skörd, vilka offerats åt det uppsvenska nationalhelgonet Erik den helige. I en passus av Erikslegenden omnämnes verkligen också en votivgåva bestående av »ax av förgyllt silver», som skulle offras av bönderna i några av hungersnöd hemsökta byar i Uppland. Offergåvan var — kan man säga — grundad på ut-

trycket »Erik ger ax». På liknande sätt ha fiskarna vid kusten brukat skänka silverfisk till kyrkan för att få fiskelycka — en sådan finnes bevarad från Tynderö kyrka i Medelpad. Källströms förklaring av de medeltida silveraxens betydelse i kulten är både intressant och betydelsefull. Värdefullt hade varit att få en översikt av Erikskultens utbredning genom en statistisk undersökning av helgonbildernas förekomst samt uppgifter ur liturgiska o. a. handlingar. Nu får man nöja sig med en allmän hänvisning till äldre litteratur. De andra hypoteserna, som lämnas till förklaring av dessa föremål, synas icke så rimliga.

Bengt Cnattingius.

W. Waetzoldt: Dürers Ritter, Tod und Teufel. Preussische Jahrbücher 33, Verlag von Georg Stilke, Berlin 1936.

Det fängslande kopparsticket »Ritter, Tod und Teufel» har den framstående Dürerkännaren Wilhelm Waetzoldt gjort till föremål för en god populär framställning. Hela tidsepoken, reformationstidens begynnelse, med dess mörka skuggor, som falla över livsglädjen och kamplusten, rullas upp som bakgrund till denna märkliga bild. Djävulstron, som i hög grad behärskade Luther, och riddaridealet, som förbands med helgondyrkan, äro bildens tvenne element. Det uppges, att detta kopparstick på grund av framställningen av hjälten, älskats både av Nietzsche och Hitler. Men vad som i vårt sammanhang synes betydelsefullare är att denna strålande, sant evangeliska framställning måste fångla alla vänner av religiös konst. Den borde i reproduktion finnas i varje prästhem.

Bengt Cnattingius.

Thor B. Kielland: Fröydis Haavardsholm, Sigurd Willock, Hugo Lous Mohr. Gyldendals små kunstaböcker å 1: 50, Oslo 1935 och 1936.

I den trevliga serien Gyldendals små kunstaböcker, behandlande moderna norska målare, har senast utkommit Hugo Mohr och Fröydis Haavardsholm. De äro berättigade att vinna uppmärksamhet ur kyrklig konstsynpunkt. Den sistnämnda är en av nordens yppersta målare av kyrkfönster. Hon äger en ornamentalt dramatisk uppfattning, idealisk för uppgiften att fylla fönstrens glas med ett myllrande vimmel av figurer och ornament. Därtill besitter hon flödan- de rik uppfinningsförmåga och en betydelsefull underbyggnad: »en klok, allvarlig, religiös tro». Hennes många bidrag till den kyrkliga bokkonsten, som kanske kunna betecknas som det bästa just nu på detta område i den protestantiska kristenheten (det vill kanske icke säga så mycket!), kommer längre fram att göras till föremål för en uppsats i denna tidskrift. Under de senaste åren har hon också ägnat sin begåvning åt kyrkliga textilier. I Hugo Mohr, Sörensens elev, möta vi en allvarligt strävande målare, som redan fått flera mycket stora uppdrag av kyrklig art. Från de något El Greco-betonade freskerna i Johanneskyrkans menighetshus i Bergen över de ganska självständiga altarmålningarna i Volda kyrka går vägen till de under arbete varande målningarna i Vår Frelsers kirke i Oslo, som äro mycket Sörensen-influerade, men av en stark verkan.

De båda levnadsskildringarna, som äro prydda med vackert reproducerade bilder, kunna livligt rekommenderas, ty ovannämnda konstnärer äro verkligen värda att stifta bekantskap med.

Bengt Cnattingius.

Ernst Grohne: Die bremischen Truhen mit reformatorischen Darstellungen und der Ursprung ihrer Motive. Bremer, A. Geist Verlag 1936.

Ett ganska stort antal kistor av bremiskt ursprung från 1500- och 1600-talen äro prydda med snidade framställningar av syndafallet, kopparormen, korsfästelsen m. m. samt motivet med en man under ett träd, vilket anspelar på Rom. 7:24. Denna bildsammanställning analyseras i ett nyss utkommet verk med ovanstående titel. Det visar sig, att bildframställningen har en genomförd reformatrisk idé, som till största delen går tillbaka på Lucas Cranachs målningar. I några fall, t. ex. i trädsymboliken, ligga medeltida föreställningar till grund. Lutherska tankar i Cranachs konstspråk ha här på nordvästtysk mark fått en folklig utformning. Den lärda avhandlingen är ett viktigt bidrag till reformationskonstens ikonografi och borde inte förbigås av kyrko- och dogmhistorisk vetenskap, när det gäller att få en inblick i 1500-talets idéhistoria och dess sammanhang med medeltiden. De urgamla föreställningarna om livsträdet och dess egendomliga omvandlingar i folktradition, legend och bildkonst i renässansens Tyskland för att illustrera den Lutherska försoningslära är ett givande kapitel, som bäst visar den betydelse, som den teologiska forskningen verkligen bör fästa vid konstens framställningar.

Bengt Cnattingius.

Monica Rydbeck: Skånes stenmästare före 1200. Lund 1936.

Sture Bolin: Skånelands historia, del II. Lund 1933.

Mårten Sjöbeck: Skåne. Färdvägar och vandringsstigar utgå-

ende från statsbanorna. Stockholm 1936.

En bok om Skåne, del I, redigerad av G. Carlquist. Malmö 1936.

I december 1936 disputerade amanuensen vid Lunds universitets historiska museum Monica Rydbeck på en avhandling om Skånes stenmästare före 1200, i vilken hon främst samlar och ordnar den rikedom av romansk skulptur, som under inflytande från Lunds domkyrka växte fram i provinsen under den stora kyrkobyggnadsperioden efter domens invigning 1145.

Med ett givande, delvis nytt grepp knyter hon samman denna skulptur med den konstnärliga kulturen från seklerna närmast före kristendomens seger och markerar därmed sammanhangen bakåt. Hon skildrar den danskskånska vikingatidens relationer till olika länder, främst England, och antyder även den inhemska utvecklingen under denna tid. Det konstnärliga uttrycket för den spirande kulturen är främst bildstenarna, från 900- och 1000-talen, som också äro de äldsta kristna minnesmärkena. Bland dem är bredvid den jylländska Jellingestenen det skånska Hunnestadsmonumentet, nu i Lunds universitets historiska museum, det mest betydande. Tusentalet är den egentliga kristna expansionens sekel, och Adam van Bremen nämner 1070, att det finns trehundra kyrkor i Skåne — så gott som alla givetvis i trä. I kapitlet Skånes äldsta kyrkor behandlar förf. de båda stavkyrkorna i Lund och samlar övriga rester av ålderdomliga träkonstruktioner i Skåne. Hon söker vidare visa, hur 1000-talskyrkorna i regel legat på samma platser som de senare stenkirkorna. 1060 inrättades biskopsdömen i Lund och Dalby — dubblingen en följd av motsättningarna mellan

tyskt och engelskt. Biskop Eginos treskeppiga Dalbykyrka med rakslutet kor ingår ju ännu i den nuvarande kyrkan. I diskussionen om den samtida stenkyrka, som antages ha uppförts i Lund kommer förf. icke till några nya resultat. Vid den därpå följande skildringen av Lundadomen och dess stilfränder är en av de ledande synpunkterna, att den äldre byggnadsledaren, Donatus, kommit från byggnadshyttan vid Speyer, och hans efterträdare Regnerus från Speyers avläggare, Mainz, emedan de ursprungliga västtornen äro utförda under ledning av en tredje mästare, från Soest.

Huvudparten av avhandlingen skildrar Lundastenmästarnas verksamhet ute i provinsen. Dalbykyrkans förhall, uppförd parallellt med domkyrkobygget av Byzantios, och Vä kyrka, i vilken författaren ser ett verk av domkyrkoarkitekten Regnerus, äro de tidigaste välbevarade spåren av denna verksamhet. Främst genom en långt driven detaljanalys söker författaren sedan fördela hela det övriga materialet av dopfuntar, tympanonfält, portalomfattningar, absidutsmyckning och annan dekorativ stensulptur på kända eller namnade mästare, bland vilka de förnämsta äro Mårten Stenmästare, som med runor signerat flera av sina funtar, Carl Stenmästare, vars namn läses på Ö. Herrestads tympanon, och Trydemästaren, identisk med gottlandsmästaren Majestatis, döpt efter den kyrka, där hans rikaste skulpturutsmyckning funnits. Förf. dyker i regel direkt ned på de skulpturala detaljerna, vilka äro mest givande ur bevissynpunkt, och behandlar så gott som endast sammanfattningsvis de arkitektoniska dragen. Hon följer utvecklingen fram till seklets slut, när teglet kommer in (Gumlösa kyrka 1191), när den gamla kyrkotypen med enskeppigt långhus, kor och rundad

absid ersättes av en ny typ med rak koravslutning och när den romanska stiliseringen inom skulpturen får vika för en begynnande gotisk naturalism. Som en utgångspunkt för denna övergångstids byggnadskonst nämnes den försvunna Allhelgonakyrkan i Lund. Men det betonas med skärpa, att det är 1100-talet som är den stora byggnadsperioden.

De sekler Monica Rydbecks avhandling ompänner äro utan tvekan de största i Skånes historia. På en kort tid uppföras de ojämförligt flesta av landskapets kyrkor, smyckas med skulptur och inredas. En stark inre och yttre organisation, en kulturell och konstnärlig mognad och intensiv bearbetning uppföras och utifrån måste utgöra grundlaget för en sådan prestation. I Sture Bolins populära men utomordentligt klarläggande bok Skånelands historia får man det historiska skeendet kring kyrkobyggandets tid. En första del av verket sträcker sig fram till omkring år 1000 och slutar med staden Lunds framväxt. Andra delen, 1933, tar upp 1000-talet till behandling. Här skildras landskapets växt, organisation och utveckling genom inre naturbetingade faktorer, genom uppgåendet i den större samsamheten Danmark, och genom påverkningar utifrån. Hela bakgrunden till den kyrkliga och därmed också i hög grad den konstnärliga utvecklingen lägges upp. Missionssträvandena från engelskt och tyskt håll utgör händelseförloppet röda tråd och Dalby och Lunds domkyrkors uppförande utgör vändpunkter i skildringen. Sista kapitlet ger en översikt av det kyrkliga livets organisation omkring år 1100. Lundadomen, som just håller på att resas, blir symbolen för det fast byggda riket, som hunnit så långt i utvecklingen att samfällt arbete under enhetlig ledning kan utföras. Därmed

är utgångspunkten given för det kommande seklets kyrkobyggande även på landsbygden.

Kyrkans och bebyggelsens samband med bygdens blomstring och naturförutsättningarnas bestämmande inflytande därpå utgör det genomgående temat i en annan Skånebok, som är nyutkommen, nämligen Märten Sjöbecks. Trots sin karaktär av resehandbok har denna skildring av provinsen genom sina synpunkter ett mycket allmänt intresse. Kyrkorna ägnas dels en kort översiktlig framställning, dels träda de under författarens vandringar genom landskapet i korta karakteristiker fram ur sin miljö.

En fjärde ny översikt över Skånes kyrkor ger Ragnar Blomquist i ett kapitel i En bok om Skåne, utgiven för Kulturhistoriska museet i Lund. Den 34 sidor långa uppsatsen kan icke ge det rätta begreppet om materialets oändliga rikedom. Men den skänker i stället i pedagogiskt klar översikt huvudlinjerna av utvecklingen från stavkyrkornas tid och fram till Skovgaardsmosaiken i Lundadomen. Blomquist, som deltagit i den nyligen fullbordade restaureringen av Dalby kyrka ger denna kyrka något större utrymme och betydelse än Monica Rydbeck och nämner som tidiga avläggare av den Bjällerup och Skårby. Han skildrar sedan den romanska landskyrkans typer och nämner de olika slagen av torn, det breda västtornet, som går tillbaka till Lunds domkyrkas äldsta dubbelorn, det kvadratiske tornet, som han anser har sin utgångspunkt i Dalbykyrkans senare med ett nytt ersatta torn, och de runda tornen, som han vill sätta i samband med de äldsta fästningarnas kärntorn. Han skildrar hur naturstenen vid 1100-talets slut får vika för teglet, ger antydningar om de äldsta klostren och följer utvecklingen fram till köpmans-

städernas gotiska katedraler. I en god översikt antyder han interiörens skiftande utseende under tidernas lopp: kalkmåleriets olika skeden — de tidiga målningarna på triumfbågarna och 13- och 1400-talens måleri i samband med valvslagningen; altarets utveckling från det murade altaret med antemensale — ett romanskt bevarat i Lyngsjö — fram till sengotikens tyska och nederländska altarskåp; träskulpturens utveckling. I korthet följs kyrkobyggandet även genom nyare tid, och exempel på renässansens och 1700-talsbarockens interiörkonst nämnas.

Också på andra håll i En bok om Skåne antydes kyrkornas betydelse, som i kapitlet om städerna och om borgarna samt i kapitlet om Den textila hemslöjden. I det ypperliga avsnittet om By och gård, hushållning och folkliv, saknar man däremot kyrkan på dess plats i byn. Något avsnitt om folkkonst utöver textilkonsten finns icke i den nu utkomna delen; annars hade ytterligare tillfällen till att påvisa kyrkokonstens inverkan kunnat givas. Bokens sista kapitel handlar om det skånska fromhetslivet genom tiderna och är författat av biskop Edvard Rohde.

Samtliga kapitel i Kulturens Skåne-bok äro starkt sammanfattande och ge blott huvudlinjerna, icke detaljerna. Granskar man litteraturförteckningen till kyrkoavsnittet finner man att det överhuvud icke finns någon allsidig översikt av större mått utan blott en rad specialundersökningar. Var och en som arbetat med skånskt material, det må gälla kyrkorna eller andra forskningsområden, vet vilka svårigheter detta medför. Allt det som mängden av skånska lantkyrkor kan berätta och innehåller är icke på lättgripbart sätt tillgängligt i tryck. Skånebanden av Sveriges kyrkor äro — trots omsorgsfulla specialavhandlingar

som Monica Rydbecks eller klara översikter som Ragnar Blomquists — ett önskemål, som är mycket vitt utbrett. Först mot bakgrunden av dem kunna de större kultursammanhangen överblickas. N. G. Sandblad.

Till uppbyggelse.

Joel Wangö: Till kamp och seger. Beträktelser för skolgångdom. Håkan Ohlssons boktr., Lund. 127 s. Hft. kr. 1:75.

Caisy Elander: Vägen till trygghet. Beträktelser för ungdom. Diakonistyrelsens Bokförlag. 154 s. Hft. kr. 2:—, inb. kr. 3:—.

Båda dessa böcker utgöras av betraktelser — förmodligen vid den s. k. morgonbönen — för studerande ungdom. Böckerna äro förträffliga, var efter sin art.

Wangö vinner genom sitt sympatiskt enkla, flärdfria framställningsätt. Hans betraktelser kännetecknas av en gedigen rättframhet, som strax går rakt på sak och vädjar till unga människors uppmärksamhet och eftertanke inför kristendomens värden. Det kan ej annat än tilltala pojkar att på detta sunda, manliga sätt få »ledning i kampen för Guds rike», och man förstår väl att boken utgivits efter uppmaning »av goda vänner, som önskat få läsa i bok, vad de förut hört muntligen».

Elanders bok ligger på ett något högre plan. Företalet angiver ock att den är avsedd för de högre skolornas ungdom. Den sysslar delvis med »problem». Därför äro somliga av betraktelserna på ett mycket skickligt sätt ej bara uppbyggliga utan ock teoretiskt utredande. Förf. ger sig under morgonbönens få minuter frimodigt i kast med flera av kristendomens djupaste och största frågor. För detta ändamål utgöra vissa av betraktel-

serna sammanhängande serier med gemensamt innehåll, ex. synd och skuld, nåden, försoningen o. s. v. Anmärkningsvärt är att förf. vid utredandet av vissa frågor söker att med för- enklade termer referera synpunkter i bemärkta teologiska arbeten — ett utmärkt sätt att låta studerande ungdom komma i kontakt med nutidens teologiska tänkande. Även om man på något ställe nödgas sätta frågetecken för förf:s utredning av vissa kristna sanningar, giver man ett varmt erkännande åt denna friska, medryckande, ärliga och andaktsmättade ungdomsbok.

E. L.

Martin Luther: Guds ord och löfte. Dagliga betraktelser. Sammanställd av D:r Karl Wille. Översättning av Henrik Hägglund. Diakonistyrelsens förlag. 390 s. Hft. kr. 5:—, inb. kr. 6:50.

Man tror gärna översättarens försäkran i företalet till denna bok, att denna samling Lutherord är en av de bästa och allsidigaste som någonsin utgivits. Luthers produktion är ju jättelik — vem kan ge sig i kast därmed? Många utdrag ur Luthers skrifter ha ju därför sett dagen och här är alltså ännu en sammansättning av Lutherord, hämtade från hans många skrifter. Boken är på ett mycket skickligt sätt uppställd som andaktsbok med citat från någon av Luthers skrifter som en kort betraktelse för varje dag. I ett register lämnas upplysning om varest vederbörande citat återfinnes hos Luther. Uppställningen är gjord efter kyrkoåret och följaktligen uppdelad i veckor, varje betraktelse utgår från ett bestämt bibelord och utgångspunkten för varje vecka utgöres av något ord ur resp. söndagars predikotexter. Varje vecka är dess-

utom försedd med en sammanfattande rubrik, som giver en god föreställning om innehållet, ex.: Kallelse och utkorelse, Kristi offer, Glädje i den helige Ande, Församlingens nya sång, Stark till den inre människan, Kyrkans helgelsekraft o. s. v.

Boken kan varmt anbefallas. Den ger oss klar insikt i vad Luther tänkte och lärde om den kristna tron och det kristna livet. Den för oss därför rakt in i Luthers trosliv. »Luther är och förblir Luther», säger övers. i företalet. Varje sida bestyrker detta påstående. Här möta överallt gyllene ord av fader Luther: enkla, barnsliga ord, som låta oss blicka djupt ned i fromhetens, gudsförtröstans och tillbedjans väsende — trotsiga, djärva ord, som vittna om trons okuvliga kraft — rättframma och även humoristiska ord, som låta det frodiga Lutherspråket väl komma till sin rätt — och slutligen naturligtvis ord av helig visdom och kunskap, som vittna om att Luther var en Guds man. Man bör vara översättaren och Diakonistyrelsens Bokförlag tacksam att vi fått denna fyndgruva för Lutherord införlivad med vår uppbyggelselitteratur.

E. L.

Natanael Beskow: Nutidsmänniskan och religionen. Birkagårdens förlag. 263 s. Hft. kr. 4:75, inb. kr. 6:—.

Boken innehåller dels föredrag, dels predikningar och uppbyggelsestal, allt kännetecknat av författarens andligt intensiva, samvetsväckande och praktiskt inställda förkunnelse. Beskow lever ju i mycket hög grad med i allt som rör sig i tiden, »tänker igenom tidens problem inför Guds ansikte». Han har känning med och säkerligen stort förtroende hos vitt skilda grupper av vårt folk och han kommer dem

till mötes och talar till dem som en vilken är förvissad om att lösningen på livets problem ligger hos den levande Kristus, och att vad världen behöver och längtar efter är människor, gripna av Kristus och drivna av Kristus. Tidens andliga nöd kommer ofta till tals på dessa sidor. Förf. har ju i dessa stycken vissa erinringar betr. den s. k. officiella kristendomen, men vad han innerst åsyftar, är väl vad också varje ansvarskännande präst eftersträvar. Även Beskow anser sig emellertid kunna påvisa starka och äkta religiösa behov i denna som man annars lätt nog tycker förvärldsligade tid. Han har en känd förmåga att

kunna predika intensivt och koncentrerat, så att man med stor behållning även läser hans predikningar, enär de i hög grad tvinga en till att läsa *om* och tänka *efter*. Han leder med det självupplevdas säkerhet åhöraren fram till det genuint religiösa och kristliga och säger sitt övertygande: *Här* — finns det vi söka och behöva! och giver samtidigt sin starkt personligt uppfordrande anvisning: *Så* — skall och kan nu detta av oss personligen tillägnas. Djup fromhet, kristen aktivitet, ansvar för bröderna och världen i stort känneteckna såväl denna som förf:s föregående böcker.

E. L.

Korta anmälningar om insänd litteratur.

Till en redaktion inflyter alltid åtskillig litteratur, som icke direkt ligger i linje med den uppgift som tidsskriften föresatt sig. Å den andra sidan kan redaktionen förvänta att dess läsare ha intresse att få uppgifter om även dessa nyheter på bokmarknaden, även om icke rimligtvis utrymme kan beredas dem inom recensionsavdelningen.

I andra fall insändas till redaktionen böcker, som utgivas årligen, kalender, årsböcker o. d. Läsaren som redan genom en tidigare presentation gjorts förtrogen med innehållet i dessa, väntar sig icke årligen en utförligare redogörelse för sådana publikationer, medan däremot en anteckning om den nya årgången, och ett kort meddelande om det för året specifika kan vara på sin plats.

Det är redaktionens avsikt att hädanefter i en kortfattad anmälan samla tillhoppa insänd litteratur av ovan angivna art, och på ett mindre utrymmeskrävande sätt ge korta upp-

gifter och sammanfattande omdömen därom. Början göres därmed härnadan.

För att spara utrymme brukas följande förkortningar på de svenska förlagen: Diak. = Svenska kyrkans Diakonistyrelsens förlag, Stockholm; Gleer. = C. W. K. Gleerups förlag, Lund; N. Mus. = Nordiska musikförlaget, Stockholm.

Årsböcker och kalendrar.

För 17:e gången utger Diak. sin *Svenska kyrkans årsbok 1937* (336 sid.), innehållande en tillförlitlig översikt av vad som utkommit av litteratur på det kyrkliga området, och som vanligt med praktiga sammanfattande översikter över de viktigaste tilldragelserna inom och utom vårt land inom kyrkan. Den är den vederhäftigaste uppslagsbok för olika grenar av kyrklig verksamhet. Anmälaren gläder sig att plats på nytt kunnat ges också åt förteckningen över Kyrkosångsrörelsens organisationer.

Från Finland ingår den av Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland utgivna årsboken *Svenskt kyrkoliv i Finland* (Årsbok för de svenska församlingarna, 15 årg. Helsingfors, 1936. Pris 20 Mk.) Denna årsbok har samma karaktär som våra stifts julkalendrar. Den inledes med en serie uppbyggliga uppsatser, tecknar de dödas minne och skildrar drag ur församlingars och kyrkors historia samt ger återblickar på det kyrkliga livet och arbetet i Finland 1936, även från det finskspråkiga kyrkolivet; det sista icke minst värdefullt för oss på denna sidan Bottenhavet. Två uppsatser påfördrå särskild uppmärksamhet. Den ena gäller kyrkolagens 250-årsminne. Minnesteckningen gäller alltså Karl XI:s kyrkolag av 1686, gemensam för Finlands och Sveriges kyrkor. I Finland ersattes den år 1869 av en ny lag. Den andra uppsatsen behandlar ett femtioårsjubileum: Finlands svenska psalmbok av år 1886 (den togs dock i bruk först år 1888). Denna korta uppsats ger en förträfflig om än kompendiarisk sammanfattning av psalmboksarbetet i Finland under adertonhundralet representerat främst av namnen Runeberg, Stenbäck, Lille, Topelius och Schauman.

En hemmasvensk julkalender förtjänar i detta psalmhistoriska sammanhang ett omnämmande. *Febe* (En julhälsning från de svenska diakonissanstalterna av O. Centerwall och Dick Helander, 50 årg., Stockholm, 143 sid. Pris 1:75.) ger, utom de livfulla in-

blickar i diakonissarbete, som man naturligtvis främst väntar sig där, ett hymnologiskt bidrag av den nyutnämnde föreståndaren för Ersta, D. Helander, tidigare docent i praktisk teologi i Lund. Det benämnes: Från psalmboksarbetet före tillkomsten av 1819 års psalmbok. Ur i Kungl. Biblioteket i Stockholm förefintliga handlingar har förf. hämtat några psalmmanuskript, som ej kommit med i 1819 års psalmbok, det ena en bearbetning av Ödman till en julpsalm, det andra en av Geijer verkställd bearbetning av Neumarks psalm nr. 239 i Wallins psalmbok.

I minnesskriften *Kring korset och kyrkan*, som Kyrkliga Frivilligkåren i Lund utgivet med anledning av dess tjugofemåriga tillvaro (127 sid. Gleer. Pris 3:—) finnes ett kapitel av Henning Andersson »Med frivilligkåren i skånska församlingar», som förtäljer om det trogna arbete denna lundsiska sammanslutnings kör utfört, sedan 1914. Detta arbete har förvisso för den kyrkomusikaliska renässansen i vårt land varit av betydelse. Ty dels har därigenom att frivilligkåren sammanfört och övat unga studenter, av vilka flertalet varit blivande präster (och prästfruar), dessa förts in i koralbok, missale och — icke minst — vesperalet av år 1914. Dels har deras verksamhet också givit landsbygdens tidigare ofta vanlottade församlingar en första bekantskap med andra gudstjänstformer än högmässans.

A. A.

Krönika.

Den svenska högmässan i sin nuvarande gestalt har helt nyligen blivit översatt och utgiven på tyska. Vår

svenska kyrka har att tacka Dr. Friedrich Buchholz i Dessau för att det yppersta uttrycket för det svenska guds-

tjänstlivet nu till dags så framlagts inför tysk läsekrets. Dr. Buchholz är en utmärkt kännare av och en trogen vän till den svenska kyrkan och hennes gudstjänstliv. Till sitt arbete har han gått väl rustad. Icke blott genom flerfaldiga besök i Sverige, vid vilka han även skaffat sig en mycket ingående förtrogenhet med det svenska språket, utan ock genom en omfattande kunskap om och beläsenhet i de sista årtiondenas svenska forskningar och undersökningar av gudstjänstlivet i Sverige, har han skaffat sig förutsättningarna för att på ett kongenialt sätt överföra mässordningen till tyska samt att förse den med en värdefull historisk och principiell inledning. I denna gör han även många kloka och intressanta iakttagelser och reflexioner både till mässans historia och i anledning av nutida kyrkoskick i Sverige.

Inledningen är offentliggjord i Monatschrift für Gottesdienst und kirchliche Kunst Nr 11/12 1936 och översättningen följer som bilaga till häftet. Själva trycket av högmäsoordningen i rött och svart på benfärgat papper, är ett utsökt alster av tysk tryckerikonst.

Kyrkomusik heter en tidskrift som med det nya året startats av Finlands svenska kyrkosångsutskott och som skall utkomma med fyra nummer om året under redaktion av John Sundberg, Ola Cleve och Gustav Pettersson, alla i Helsingfors. Det första numret innehåller kyrkokalender, med förslag till psalmer, orgelpostludium och kör, vidare ett utförligt referat av Fjärde allmänna svenska kyrkosångshögtiden i Västerås författat av Gustav Pettersson; meddelanden från kyrkosångsarbetet i Finland samt en recension av Runbäck-Ahléns samling Postludier. Som lös bilaga medföljer

för körerna Johann Walthers sats till melodier till svenska psb. 50. Tidningen, som kostar 10 Fmk per år, kan erhållas från director mus. John Sundberg, Fredriksgatan 51, Helsingfors. Den blir synbarligen en värdefull möjlighet för oss på denna sidan Bottenhavet att följa de livskraftiga finlands-svenska kyrkomusikaliska strävandena.

A. A.

Årsmöten. Kyrkosångens Vänners Centralkommitté och Sveriges Kyrkosångsförbunds Centralråd höllo sina årssammanträden i Stockholm den 7—8 januari.

Den första dagen ägnades åt K. S. V:s förhandlingar. I sitt hälsningsanförande erinrade biskop Aulén om de båda under året avlidna medlemmarna av centralkommittén musikdirektör Adolf Andrén och kyrkoherde A. W. Thornell och deras betydelse för kyrkosångsarbetet. Han erinrade bl. a. också om att korallboksfrågan genom det senaste kyrkomötets godkännande av ny psalmbok hade blivit det viktigaste kyrkomusikaliska problemet f. n.

Till ledamöter i styrelsen omvaldes samtliga: biskop Aulén ordförande, kyrkoherde Allard vice ordförande och kassaförvaltare och kyrkoadjunkt G. Grefberg sekreterare, samt domkyrkoorganisten Weman och musikdirektören W. Ahlén.

Ordföranden meddelade, att han i kyrkomötet motionerat om ordnandet av kyrkomusikernas löne- och tjänsteförhållanden och framförde tanken, att centralkommittén därjämte i någon form skulle vilja stödja kyrkomusikerna i nämnda strävanden. Med anledning härav utsågs en delegation för att å K. S. V:s och S. K. F:s vägnar uppvakta ecklesiastikministern i ärendet.

Det meddelades, att den kommitté,

som i fjor tillsatts för att utreda frågan om sången i söndagsskola och barn gudstjänst, på grund av psalmboksfrågans nya läge intet åtgjort i saken. En stunds diskussion i frågan underströk kraftigt vikten av att barnen i barn gudstjänster och söndagsskola få sjunga psalmerna och så från början bli förtrogna med den nya psalmboken. Åt kommittén uppdrogs att fortfarande fungera och i enlighet med de riktlinjer, som förut givits, vidtaga de åtgärder, som omständigheterna kunna kräva.

Domkyrkovicepastor Adell hade i en motion föreslagit, att en kurs skulle anordnas, helst i Stockholm, för präster och lärarfolk kring temat: »Den liturgiska morgonbönen». Ett anslag härför beviljades och saken överlämnades till Stockholmskretsen av K. S. V.

Med stort intresse tog man del av de rapporter, som de olika sektionerna avlämnade och den diskussion, som kring dem utspann sig. Bl. a. framhölls önskvärdheten av att domkapitlet i sina cirkulär införde en förteckning på kyrkomusikalier och anbefalle deras anskaffande på församlingarnas bekostnad. Orgelrådet fick i uppdrag att utarbeta en sådan förteckning. En annan fråga, som blev föremål för ett livligt och givande meningsutbyte, var frågan om körens uppgift i högmässan. Det gällde körsångens plats där, om mer än en förekom. Det gällde också ett ev. överflyttande på kören av sådant som Kyrie, Sanctus och Agnus dei. Det framhölls, att församlingen förverkat sin rätt att här sjunga med. Men församlingens rätt försvarades också mycket temperamentsfullt. En kraftig attack gjordes också mot solosången i högmässan. I anledning av pågående kyrkohandboksrevision tillsattes en kommitté för liturgiska frågor med uppdrag att till ärkebiskopen ingå

med förslag bl. a. till ordning vid orgelinvigning. Till medlemmar härav utsågos A. O. T. Hellerström, G. Grefberg, K. Peters och W. Ahlén. För ev. bildande av en förening för kyrklig konst tillsattes likaså en kommitté. (Biskop T. Bohlin, domkyrko-syssloman S. Lüders och kyrkoherde S. Dahlquist.)

Kyrkoherde Peters utgivande av Brevarium Lincopense förordades av Centralkommittén.

På kvällen samlades man till gudstjänst i Storkyrkan, som var vackert upplyst av levande lågor. För den som glatt sig åt att i detta sammanhang i enlighet med programmet få fira nattvard, blev gudstjänsten i så måtto en besvikelse, att varken högmässa eller nattvardsgång förekommo. Men i övrigt blev det en sällsynt skön högtidsstund. Här framfördes en av David Wikander på motiv ur reformationstidens liturgiska tradition nykomponerad Koralmässa, som rent religiöst grep med suggestiv makt.

Senare på kvällen hölls i Storkyrkoförsamlingens församlingssal ett samkväm med föredrag av kyrkoherde Peters och komminister Cederbom.

Kyrkoherde Peters talade om »Önskemål inför koralboksrevisionen». Hans på synpunkter rika föredrag, vilket återfinnes på annat ställe i denna tidskrift, rörde helt naturligt vid många ting, kring vilka meningarna brytas, något som också i någon mån kom till uttryck i den efterföljande icke alltför livliga diskussionen, där bl. a. biskop Aulén ställde förhållandet mellan psalm- och koralboksarbetet i en annan belysning än inledaren. I övrigt rörde sig diskussionen om en del nog så intressanta detaljer om psalmmelodiernas utformning.

Komminister Cederbom talade om »Åtgärder för att koralpsalmboken skall bli en verklig folkbok» och

framhöll, att det gäller att börja med barnen och lära dem att älska och sjunga psalmerna i hem, söndagsskola, skola, barn gudstjänst, barnkör. Konfirmandgrupperna och ungdomskretsarna borde utnyttjas i samma syfte. Men även koralaftnar, kyrkosångsdagar, upplysande föredrag, också radioföredrag, behövas.

Fredagen upptog först förhandlingar gemensamma för K. S. V. och S. K. F. Dessa rörde sig huvudsakligen kring ett inledningsföredrag av domkyrkoorganist Weman om »Riktlinjer för vårt arbete». Att utbytet av diskussionen blev så stort, berodde säkert mest på detta på fruktbarande synpunkter och positiva förslag rika föredrag. Det framgick av diskussionen, att inledarens kritik av kyrkosångshögtidernas utgestaltung träffat en punkt, som är föremål för rätt allmän uppmärksamhet. Man beslöt också att tillsätta ett musikutskott för utformande av dessa högtiders program. En annan sak, som inledaren förde på tal och som väckte stort intresse, var frågan om kyrkokörernas och kyrkosångsförbundets funktion som bildningsorganisation, icke minst i akt och mening att komma körerna att känna sitt organiska sammanhang med

församling och gudstjänstliv. För utredande av denna fråga tillsattes likaledes ett utskott. En tredje fråga, som av inledaren berördes och som sedan närmare utformades av kyrkoherde Peters, var förslaget om att fira en söndag som en över hela landet gemensam kyrkosångens dag. Kyrkoherde Peters föreslog andra söndagen i november och att denna kyrkosångens dag skulle kallas Kyrkmässa. Också detta förslag vann bifall.

Därpå vidtog Sveriges Kyrkosångsförbunds Centralråds egna förhandlingar, som helt och hållet rörde förbundsangelägenheter. Arbetsutskottet, kyrkoherde Allard ordförande, musikdirektör D. Ahlén viceordförande och kassaförvaltare och musikedirektör Forsman sekreterare, omvaldes. Pastor Ingvar Sahlin hade på grund av studier av sagt sig redaktörskapet av förbundets tidning. Men Centralrådet beslöt enhälligt att anmoda honom att kvarstå. Tvenne motioner från pastor Sahlin, den ena angående inbjudan av Lübeckerkören, den andra angående en kör att sjunga vid den stora ungdomskursen i Stockholm instundande sommar, överlämnades till arbetsutskottet.

Bertil Astrand.

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenade lärare- och organisttjänster ha valts: i Sollefteå Kurt Törnvall, därstädes, i Hagshult, Jönk., Folke Berggren, Kastlösa, i Slöta, Skar., Th. Marlebäck, Hångsdala, i Oviken, Jämtl., T. Jonsson, Flisby, i Möne, Älb., Sven Samuelsson, Linköping, i Hallsberg, Ör., E. Lundqvist, Sköllersta, i Timrå,

Vrnl., O. Lundkvist, Östrand, i Singö, Sthlm, H. Källberg, Svanskog, i Glanshammar, Örb., Knut Berggrund, Kroppe, vid Olshammar, i Hammar, Örb., A. Svensk, Hogdal, i Enskede, Sth., Carl-Hugo Spalckhaver, Sundbyberg, i Finnekumla, Älvsb., E. Holst, Halmstad, i Hudene, Älvsb., S. Gustavsson, därstädes.

Nästa nummer av *Tidskrift för kyrkomusik* utkommer april 1937. Manuskript skola vara redaktionen tillhanda senast 15 mars.

Prenumeranter, som ännu ej insänt årsavgiften uppmanas att omgående sända den till C. W. K. Gleerups förlag, Lund, postgirokonto n:r 30843.

E V A N G E L I S K T I D E G Ä R D

Utg. av A. ADELL och K. PETERS

För skola och konfirmandundervisning:

N:r 20. Morgonböner för skolan (5 alternativer). 35 öre.

Tidegudstjänster för kyrkoårets högtider:

N:r 5. Under passionstiden vid vesper. 25 öre.

N:r 6 a. Under påsktiden vid vesper (eller laudes). 60 öre.

N:r 6 b. Under påsktiden och på Kristi Himmelfärdsdag vid completorium. 25 öre.

N:r 7. På Kristi Himmelfärdsdag vid matutin. 60 öre.

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

K Y R K O R G L A R

Tillverkar orglar med absolut hållbart och tillförlitligt system. Insättning av elektrisk bälgdrift med tyst gång och ringa strömförbrukning. Omstämningar o. ombyggnad av äldre verk utföres. Billiga priser.
Över 30-årig praktik i in- och utlandet.

Infordra anbud från

John Grönwall,

Orgelbyggare.

Tel. 94. Lilla Edet. Tel. 94.

Inom kort utkommer:

Carl E. Rosenquist

Orgelkonst

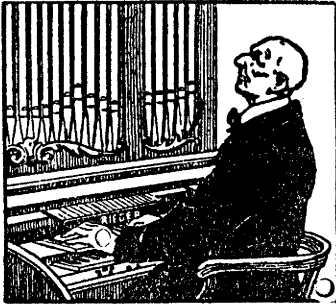
Handbok i orgelkännedom.

Rikt ill. Omkr. 200 sid.

Pris c:a 4:50.

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

ORGELFABRIKEN GEBRÜDER RIEGER

Orgelvirtuosen Bruckner vid sin Rieger-Organ.

JÄGERNDORF, TJECKOSLOVAKIET och
MOCKER O-S. TYSKANDET,
bygger världsberömda kyrkorglar.

Under firmans 63-åriga verksamhetstid ha inalles 2.700 orgelverk byggts och monterats i alla världens kulturländer, bl. a. de stora orglarna i Wien Konzerthaus, Wien Musikverein, Wien Stefansdom, Salzburg, Mozarteum, Karlsbad Grand Hotel Pupp, Paris Hotel Majestic etc. Till Sverige ha hittills levererats följande orglar, vilka av landets främsta auktoriteter på området erhållit de bästa vitsord med avseende på material, utförande, klängskönhet och prisbillighet: Mora, Ilsbo, Gnarp, Borlänge, Vittaryd, Skattungsbyn, Evertsberg, Hassela, Kungsör, Forsa, Tännö, Hammarö, Rödön, Karlstad, Gräsmark, Vagnhärad, Vamlingbo, Göteborg, Leksand, Gustafs, Lit, Dannäs, Mörsil, Gåsbornshyttan, Högas, Resteröd, Älga, Undersakar. — I Finland: Helsingfors, Konservatorium (2 orglar), Helsingfors-Fabrikspark (73 stämmor), Viborg (76 stämmor), Geta, Hangö, Pörtom Lappträsk, Saltvik, Inga, Fagerstad, Replot och andra svenska församlingar.

DISPOSITIONS- OCH KOSTNADSFÖRSLAG GRATIS OCH UTAN FÖRBINDELSE

Herman Nordfors & Co. Kyrkorgelfabrik

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145 Bostaden 592

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner och efter fullt tillförlitliga system av såväl pneumatiskt som mekaniskt. Elektr. bälgfläktar insätts med garanti för tyst gång. Ombyggnader, restaureringar av äldre verk utföras omsorgsfullt. Dispositioner efter såväl äldre som de nya orgelprinciperna jämte kostnadsförslag på begäran kostnadsfritt.

J. W. Grönlunds Orgelfabrik

Kåge, Tel. 27.

Tillverkning av Piporglar i modernaste utförande för kyrkor och kapell.

Orgelharmonium för hem och skolor. Renovering och stämning av äldre orgelverk. Insättning av elektriska orgelfläktar.

Fina intyg av framstående musikdirektörer och kyrkomyndigheter.

Förslag kostnadsfritt på begäran.

Tidskrift för Kyrkomusik

Äldre årg. (1926—1929) finnas ännu tillgängliga till ett pris av 3:— kr. per årgång och kunna rekvireras från

C. W. K. Gleerups Förlag / Lund

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

Nya Varvet-Göteborg

Tillverkar kyrkorglar enligt orgelrörelsens principer.

Utför alla i yrket förekommande arbeten.

Schütz, Heinrich,

Jesu Kristi sju ord på korset.

Originaltrogen upplaga, utg. av

Ingvar Sahlin.

Klaverutdrag..... 2:—

Körpartitur 0:60

Stråkstämmor:

Violin 1. 2..... 0:75

Viola 1. 2..... 0:30

Finnes att tillgå i varje bok- och musikhandel.

NORDISKA MUSIKFÖRLAGET

Regeringsgatan 35 / Stockholm

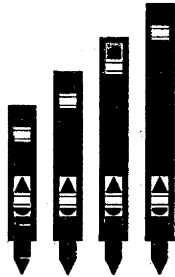
ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

KUNGL. HOVLEVERANTÖR

Tel. 26

SUNDBYBERG

Tel. 26

Tillverkning av Piporglar
för kyrkor, kapell och konsertsalar.

Om- och tillbyggnader,
reparationer, omstämningar och ren-
göringar av gamla orgelverk samt
inmontering av elektriska blåsverk
utföras.

Uteslutande svenskt material och arbete.

Kyrko- Orglar

Firma

Orgeltjänst

Innehavare:

Ingeniör Bo Wedrup
Salagatan 41
UPPSALA
Telefon 6357

MUSIKTRYCK

AV ALLA SLAG
MED SÅVÄL
STUCKNA SOM
KOPIERADE NOTER

BRÖDERNA
LAGERSTRÖMS
LITOGRAFISKA ANSTALT
FLEMINGGATAN 16
STOCKHOLM. TELEFON 23 18 80